

Monikon 1. persoonan retoriset tehtävät eläinsuojelukirjallisuudessa

Pro gradu -tutkielma
Miia Koskinen
Suomen kieli
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2017

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Miia Koskinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Monikon 1. persoonan retoriset tehtävät eläinsuojelukirjallisuudessa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Suomen kieli			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 62
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitellään inklusiivisen monikon 1. persoonan retorisia tehtäviä eläinsuojelukirjallisuudessa. Retorisen tutkimusotteen vuoksi työn keskiöön nousee yleisö, jolle argumentaatio on suunnattu. Tutkielmassa keskitytään siis myös siihen, millaiseksi monikon 1. persoonalla konstruoitu joukko hahmottuu. Tutkielman teoriataustana toimivat kognitiivisen kielentutkimuksen sisällä kehitetty kognitiivinen kielioppi sekä uusi retoriikka.</p> <p>Tutkielman aineisto koostuu kahdesta eläinten oikeuksia ja suojelua käsittelevästä tietoteoksesta. Eläinten oikeuksiin keskittyvä <i>Eläimet yhteiskunnassa</i> on filosofinen kokoomateos, jonka kirjoittajiin kuuluu asiantuntijoita monelta eri alalta. <i>Syötäväksi kasvatetut</i> edustaa puolestaan eläinsuojelunäkökulmaa ja esittelee suomalaista lihantuotantoa. Aineistoa on edelleen rajattu näiden kahden teoksen sisällä teosten johdantoihin ja kolmeen lukuun, jotka erityisesti keskittyvät filosofiseen pohdintaan eläinten oikeuksista ja suojelusta.</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan monikon 1. persoonaa ensinnäkin sen viittausalan kannalta: millaisiin joukkoihin sillä tässä aineistossa viitataan ja millaisiksi konstruoidut joukot muodostuvat. Toiseksi monikon 1. persoonaa tarkastellaan toimijuuden kannalta: nähdäänkö konstruoitu joukko aktiivisena toimijana vai passiivisena osapuolena. Tähän vastauksia antavat semanttisten roolien analyysi sekä monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyvien verbien merkitysanalyysi ja aspektin tarkastelu. Seuraavaksi analyysissä siirrytään monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyviin modaalisuuden ilmauksiin, joista erityisesti episteemisellä modaalisuudella on keskeinen rooli argumentoinnin vakuuttavuuden arvioinnissa. Lopuksi tutkielmassa pohditaan monikon 1. persoonaa valintana. Toisin sanoen keskitytään siis siihen, miten se vaihtelee muiden persoonailmausten kanssa.</p> <p>Aineiston analyysi osoittaa, että monikon 1. persoonalla konstruoitu joukko hahmottuu pääasiassa kollektiiviksi, jonka jäsenet toimivat aktiivisesti väärällä tavalla. Monikon 1. persoonan yhteydessä käytettävät verbit liittyvät suureksi osaksi ihmisen kognitiivisiin toimintoihin ja niillä kuvataan imperfektiivistä eli kestoltaan rajaamatonta toimintaa. Monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyy huomattavan paljon episteemisen modaalisuuden ilmauksia, jotka lähes poikkeuksetta esittävät puheenalaiset asiat varmana tietona.</p> <p>Monikon 1. persoonan keskeiseksi retoriseksi tehtäväksi tässä aineistossa nousee syytösten esittäminen lukijalle. Monikon 1. persoonaa käytetään lähes poikkeuksetta inklusiivisesti eli niin, että kirjoittajan lisäksi myös lukija kuuluu sen viittausalaan. Monikon 1. persoonalla konstruoiuihin joukkoihin liitetään negatiivisia ominaisuuksia, jolloin myös lukijaa syytetään vääränlaisesta toiminnasta. Kun syytöksiä esitetään 'me'-joukosta käsin, kirjoittaja voi jakaa vastuun sanomastaan muille tähän joukkoon kuuluville. Samalla syytös kohdistetaan lukijaan, sillä inklusiivisella monikon 1. persoonalla lukija voidaan pakottaa kuulumaan tähän konstruoiuiin 'me'-joukkoon.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kognitiivinen kielioppi, monikon 1. persoona, uusi retoriikka, eläinten oikeudet, eläinsuojeludiskurssi			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopisto, suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

1 Johdanto	1
1.1 Monikon 1. persoonasta	4
1.2 Aineisto	6
2 Teoriatausta	7
2.1 Kognitiivinen kielioppi	7
2.2 Uusi retoriikka.....	9
2.3 Modaalisuus	10
3 Monikon 1. persoonan viittausala ja konstruoitujen joukkojen koostumus	11
3.1 Monikon 1. persoonan viittausalan spesifioiminen.....	13
3.1.1 Viittausalan selvittäminen tekstistä.....	13
3.1.2 Viittausalan päättelyminen tekstistä ja kontekstista	18
3.2 Monikon 1. persoonalla konstruoitujen joukkojen koostumus	20
3.2.1 'Me' kollektiivina	20
3.2.2 'Me' yksilöinä	24
3.3 Monikon 1. persoonan possessiivimuodot	28
4 Monikon 1. persoona toimijana	31
4.1 Semanttiset roolit	32
4.1.1 'Me' aktiivisena toimijana	33
4.1.2 'Me' passiivisena osapuolena.....	35
4.2 Verbien merkitykset ja aspekti	37
5 Monikon 1. persoona ja modaalisuus.....	42
5.1 Episteeminen modaalisuus	42
5.2 Deonttinen modaalisuus	45
6 Monikon 1. persoona valintana	47
6.1 Monikon 1. persoona ja muut persoonailmaukset	48
6.2 Konstruoidun joukon nimeäminen: <i>me</i> vai <i>ihmiset</i> ?	50
7 Pohdintaa.....	53
8 Lopuksi.....	56
Lähteet.....	58

1 Johdanto

Eläinten oikeudet ovat puhuttaneet ihmiskuntaa niin kauan kuin ihmiset ovat käyttäneet toislaisia eläimiä omiin tarkoituksiinsa. Jo antiikin kreikassa filosofi Plutarkhos argumentoi kasvissyönnin puolesta (ks. teos *Lihansyönnistä* (suom. 2004)). Keskustelu on kiihtynyt huomattavasti 2000-luvun puolella, ja erityisen paljon aihe puhuttaa juuri nyt, kun veganismi ja sen yhteydessä myös eläinten oikeudet ovat viime vuosien aikana saavuttaneet paljon mediahuomiota. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii tapaus, kun eläinoikeusjärjestö Oikeutta Eläimille julkaisi vuonna 2015 hälyttävää videomateriaalia suomalaisilta teurastamoilta. Materiaalia esitettiin Ylen MOT-sarjassa, ja se sai aikaan paljon keskustelua tuotantoeläinten epäeettisestä kohtelusta.

Veganismi on noussut valtavaksi ruokatrendiksi niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa, ja uusia vegaanisia tuotteita tulee myyntiin jatkuvasti. Kasvisruokaa tarjoavia kahviloita ja ravintoloita avataan koko ajan, ja myös sekaruokaan keskittyneet ravintolat ovat ottaneet listoilleen enemmän vegaanisia vaihtoehtoja. Vaikka vegaanista ruokaa tarjotaan ja syödään myös täysin ravitsemuksellisista syistä, on tuotantoeläinten kohtelu alkanut selvästi kiinnostaa yhä useampia.

Lihansyöntiä kritisoivaa ja eläinten oikeuksiin keskittyvää tietokirjallisuutta julkaistaan nyt moninkertainen määrä esimerkiksi viime vuosikymmeneen verrattuna (ks. luku 1.2). Vielä esimerkiksi 1990-luvulla eläinten oikeuksista kirjoittelu oli hyvin vähäistä. Peter Singerin klassikko *Animal liberation: A New Ethics for our Treatment of Animals* (1975) suomennettiin vuonna 1990, ja edelleen ajankohtaista teosta voidaan pitää eläinoikeusaktivistien raamattuna. Vuonna 1995 perustettiin teoksen suomennoksen nimeä kantava eläinoikeusjärjestö Oikeutta eläimille. Salla Tuomivaara ja Joni Purmonen kirjoittivat liikkeen toiminnasta ja yleisesti eläinoikeusliikkeestä teoksen *Ulos häkeistä!* vuonna 1998. *Ulos häkeistä!* oli pitkään ainoita suomeksi kirjoitettuja teoksia aiheesta.

2010-luvulla eläinten oikeuksia käsittelevää kirjallisuutta julkaistaan kiihtyvään tahtiin, ja esimerkiksi vegaanisten keittokirjojen määrä on lisääntynyt huomattavasti (ks. esim. Elina Innasen *Viiden tähden vegaani* (2012) ja *Vegaanin keittiössä* (2014) sekä Manuela Boscon *Vegemania* (2016)). Lisäksi mitä erilaisimmissa lehdissä julkaistaan jatkuvasti enemmän ja enemmän vegaanisia reseptejä ja neuvotaan kasviperäisten tuotteiden käytössä.

Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, että kansalaisten tietoisuus lihantuotannon ja muun eläinten hyväksikäytön epäkohdista kasvaa jatkuvasti. Myös lihansyönnin negatiiviset ympäristövaikutukset ovat saaneet paljon huomiota (ks. esim. Risto Isomäen *Meat, Milk & Climate* (2016)).

Aiheesta kirjoitetut teokset ovat luoneet uuden kategorian tietokirjallisuuteen: kutsun tätä genreä eläinsuojelukirjallisuudeksi. Käsite kattaa niin eläinten oikeuksia kuin suojeluakin koskevat tietokirjat, ja katson siihen kuuluvaksi myös lihansyöntiä kritisoivat ja veganismiin liittyvät teokset, jotka eivät suoranaisesti käsittele ihmisen ja toislaajisten eläinten suhdetta filosofisesta näkökulmasta, vaan lähestyvät aihetta pikemminkin ruokavalion kannalta.

Koska ruokavalio ja kulutustottumukset mielletään hyvin henkilökohtaisiksi aiheiksi, on niihin puuttuminen haastava tehtävä, ja tietokirjailija joutuu miettimään tosissaan retoriikkaansa. Myös negatiiviset asenteet eläinoikeusaktivisteja kohtaan istuvat tiukassa. Eläinten oikeuksista, kuten myös monista muista kiivasta keskustelua aiheuttavista aiheista, kirjoittaminen tuottaa kirjoittalle haasteita: miten aiheesta voisi kirjoittaa niin, että kenen tahansa olisi helppo tarttua aihetta käsittelevään tietokirjallisuuteen? Eläinten oikeudet ei ole ainoa aihe, jonka yhteydessä tulee miettiä tekstin helpostilähestyttävyyttä: kun lukija pyritään vakuuttamaan siitä, että hänen toimintatapansa ja ajattelumallinsa ovat vääränlaiset, on kirjoittaja haastavan tehtävän äärellä.

Tässä tutkielmassa eläinsuojelukirjallisuutta tarkastellaan retoriikan näkökulmasta. Omien havaintojeni mukaan tällaiselle kirjallisuudelle on tyypillistä runsas monikon 1. persoonan muotojen käyttö, ja siksi keskitänkin huomioni siihen, millaisia retorisia tehtäviä monikon 1. persoonalle muodostuu. Lisäksi pyrin selvittämään, millaisena aineiston ideaaliyleisö näyttäytyy: kenelle kirjoitetaan? Vastatakseni näihin kysymyksiin rajaan tutkimuskohteiksi myös seuraavat aiheet.

Miten ja millaisia joukkoja monikon 1. persoonalla konstruoidaan tässä aineistossa?

Millaisissa semanttisissa rooleissa monikon 1. persoonaa esiintyy, ja millaisilla verbeillä konstruoidun joukon toimintaa kuvataan?

Millaisia modaalisia aineksia monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyy?

Millaisissa yhteyksissä monikon 1. persoonaa esiintyy, ja millaisia muita persoonailmauksia sen seurassa käytetään?

Monikon 1. persoonaa on tutkittu suomenkielisistä teksteistä kielitieteellisestä näkökulmasta melko vähän. Tätä tutkielmaa kirjoittaessani perusteellista tutkimusta monikon 1. persoonan retorisisista tehtävistä ei ollut tehty. Suuri osa me-puhetta koskevasta tutkimuksesta koskee lähinnä monikon 1. persoonan viittausalan laajuutta. Esimerkiksi Pälli (2003) on tutkinut väitöskirjassaan erilaisten persoonailmausten ryhmiä rakentavaa luonnetta. Hän ottaa tutkimuksessaan huomioon myös monikon 1. persoonan ja erittelee erilaisia ryhmiä, joita sillä voidaan konstruoida. Väitöskirjassa ei oteta huomioon me-puheen retorisia tehtäviä tekstissä. Herlin & Etelämäki (2015) ovat tutkineet *me*-pronominin vaikutusta konstruoidun ryhmän koostumukseen silloin, kun sitä käytetään passiivin yhteydessä. Ilmiötä tutkittiin vain puhutusta kielestä, eikä tutkimukseen sisällytetty *me*-pronominin käyttöä muissa yhteyksissä. Laitinen (2008) on tutkinut *Maamme*-laulun ja ruotsinkielisen *Vårt land* -vastineen eroavaisuuksia monikon 1. persoonan possessiivimuotojen käytössä. Lisäksi hän käsittelee possessiivisuffiksillisen *maamme*-ilmauksen vaihtelua suffiksittoman *meidän maa* -ilmauksen kanssa.

Monikon 1. persoonasta on kirjoitettu myös joitakin pro gradu -tutkielmia: Saramäki (1993) ja Tarvainen (2010) käsittelevät töissään monikon 1. persoonan käyttöä poliitikkojen kielessä ja keskittyvät pääasiassa siihen, keihin kulloinkin viitataan ja miten me-puheella rakennetaan ryhmiä poliittisessa diskurssissa. Kummassakaan tutkielmassa ei juurikaan puututa siihen, millaisia tehtäviä monikon 1. persoonalla aineistossa on. Hurme (2006) analysoi työssään presidentin uudenvuodenpuheita sekä ryhmien erilaisten ideologioiden rakentamisen kannalta. Hurmeen työssä on joitakin yhtymäkohtia tämän tutkielman kanssa, sillä siinä otetaan huomioon monikon 1. persoonan luonne esimerkiksi kielellisen vallankäytön välineenä. Behl (2013) puolestaan on vertaillut monikon 1. persoonan käyttöä yleistajuisissa ja tieteellisissä teksteissä. Hän esittää, että yleistajuisissa teksteissä monikon 1. persoonan käyttö on huomattavasti yleisempää kuin tieteellisissä teksteissä ja että yleistajuisissa teksteissä monikon 1. persoonaa käytetään lähinnä viihdyttämistarkoituksessa, kun tieteellisessä tekstissä me-puhe toimii suurimmaksi osaksi opastamassa lukijaa metatekstissä.

Uutta retoriikkaa tutkimuksissaan ovat soveltaneet esimerkiksi Mäntynen (2003), Sääskilähti (2006) ja Mikkonen (2010). Mäntynen väitöskirja käsittelee

kielijuttujen retoriikkaa, Säaskilahden alkoholivalistustekstejä ja Mikkosen lukiolaisten yleisönosastotekstejä. Kaikkia tutkimuksia yhdistää, että tekstejä tarkastellaan kokonaisuudessaan ja niissä pyritään erittelemään ja analysoimaan erilaisia retorisia keinoja. Tässä tutkielmassa lähestymistapa on toisenlainen: olen valinnut tutkimuskohteekseni yhden persoonailmauksen, jonka retorisia tehtäviä pyrin hahmottelemaan.

Eläinten oikeuksia ja suojelua käsitteleviä tutkimuksia on tehty lähinnä yhteiskuntatieteissä. Karhu (2012) on tutkinut eläinoikeusliikettä Suomessa sosiologisesta näkökulmasta ja Juppi (2004) puolestaan viestinnällisestä. Kielitieteen parissa tehtyä tutkimusta aiheesta on ollut haasteellista löytää, ja pyrinkin tällä tutkielmalla täyttämään tätä tutkimuksellista aukkoa.

1.1 Monikon 1. persoonasta

Ihmisten luokittelu erilaisiin kategorioihin on inhimillistä, ja tällainen toiminta helpottaa monin tavoin maailman jäsentämistä. Usein kategorisointi on harmitonta: ihmisten jaottelu opiskelijoihin, sinisilmäisiin, tummatukkaisiin ja ravintolatyöntekijöihin harvemmin aiheuttaa vastarintaa kategorisoiduissa yksilöissä. Kategorisoimalla ihmisiä käytetään kielellistä valtaa. Käytettäessä vastaanottajan kannalta inklusiivista monikon 1. persoonaa erilaisiin kategorioihin kuulumisen muuttuu pakolliseksi. Kirjoittaja voi konstruoida monikon 1. persoonalla käyttämällä joukon, johon hän voi mielivaltaisesti asettaa ihmisiä.

Billig (1987: 134–135) esittää, että kategorisointi on yksi keskeinen vakuuttamisen keino ja kategorisaatio liittyy kaikkeen argumentaatioon. Monikon 1. persoonan keskeisiin tehtäviin kuuluu erilaisten kategorioiden luominen, jolloin jo pelkästään me-muodon käyttäminen voidaan katsoa vahvaksi retoriseksi keinoksi. Ei ole siis lainkaan samantekevää, milloin monikon 1. persoonaa valitaan käyttää, sillä me-puhe on tehokas kielellisen vallankäytön väline.

Monikon 1. persoonalla voidaan viitata hyvin erilaisiin ja erikokoisiin kategorioihin, sillä suomen kielen me-indeksi on maksimaalisen laaja: *me* viittaa ilmauksen käyttäjän lisäksi vähintään yhteen henkilöön (Larjavaara 1990: 71). Monikon 1. persoonalla voidaan konstruoida joukkoja vähintään kahdesta ihmisestä jopa koko ihmiskuntaan. Voidaanpa sillä viitata myös ihmisiin ja eläimiin yhdessä (ks. esim. Laitinen & Jääskeläinen 2015). Monikon 1. persoonan deiksikseen kuuluu

persoonapronomini *me*, persoonapäätte *-mme* ja omistusliite *-mme*. Viittaan näihin analyysissäni ilmauksella monikon 1. persoonan muodot.

Monikon 1. persoona voi olla luonteeltaan inklusiivinen, jolloin ilmaus viittaa sen käyttäjän lisäksi myös kuulijaan tai lukijaan. Eksklusiivinen se puolestaan on silloin, jos sen viittausalaan kuuluu sen käyttäjän lisäksi joku muu kuin lukija. (Larjavaara 2007: 317.) Tässä aineistossa monikon 1. persoonan käyttö on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta inklusiivista.

Monikon 1. persoona käyttämällä puhuja tai kirjoittaja siirtää vastuun sanomisistaan 'me'-joukolle. Me-puheella voidaan ilmaista sellaisia asioita, joita puhuja tai kirjoittaja ei välttämättä omissa nimissään toisi esiin. Näin myös esimerkiksi syytösten ja kritiikin esittäminen lukijalle on ikään kuin hyväksyttävämpää, kun sanottu asetetaan 'me'-joukon suuhun.

Mühlhäusler & Harré (1990:177) ovat tutkineet monikon 1. persoonan merkityksiä englannin kielessä ja esittävät, että sitä voidaan käyttää viittaamaan kaikkiin persoonajärjestelmän persooniin. Vastaavaa tutkimusta ei suomen kielestä ole juurikaan tehty, mutta nähdäkseni tutkimuksen havainnot sopivat monilta osin myös suomenkielisiin teksteihin.¹

Pälli (2003: 95) esittää, että 'meinä' ja 'meistä' puhuminen ovat kaksi eri asiaa: 'Meinä' puhutaan silloin, kun rakennetaan sellaista kokonaisuutta, jonka kanssa puhuja kokee yhteenkuuluvuutta. Tällaista ryhmää kutsutaan sosiaalipsykologiassa yleisesti sisäryhmäksi. 'Meistä' puhumisella taas viitataan mihin tahansa sellaiseen kokonaisuuteen, johon puhuja voisi kuulua. Näin ollen monikon 1. persoona voidaan käyttää myös niin, että ilmauksen käyttäjä ei koe identifioituvansa tähän konstruoimaansa joukkoon: tässä aineistossa on yleistä, että vaikka kirjoittaja puhuu 'meistä', viittaa hänen konstruoimansa joukko pikemminkin 'teihin'. Tällainen käyttö käy yleensä ilmi vasta silloin, kun monikon 1. persoonan muodon käyttäjästä saadaan kielenulkoista tietoa. Esimerkiksi tässä aineistossa *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksen kirjoittajista suuri osa toimii eläinten oikeuksia edistävässä järjestöissä tai identifioituu muuten eläinsuojeluaktivisteiksi. Kirjoittajista Salla Tuomivaara oli teoksen kirjoittamisen aikaan Animalian toiminnanjohtaja ja Elisa Aaltola taas on filosofi, jonka työ keskittyy eläinten

---

¹ Esim. Yksikön 2. persoona: *Olemmepas me nyt sottapytyjä.* (Vanhempi lapselleen)
Monikon 2. persoona: *Tällä luennolla kuulemme tuotantoeläinten kohtelusta.* (Luennoitsija oppilaille)

oikeuksiin. Tällaiset seikat vaikuttavat suuresti siihen, millaiseksi konstruoitu 'me'-joukko tekstissä muodostuu: puhuuko kirjoittaja 'meinä' vai 'meistä'?

1.2 Aineisto

Tutkielman aineistona toimii kaksi eläinsuojeluun ja eläinten oikeuksiin keskittyvää tietoteosta: Elisa Aaltolan ja Sami Kedon *Eläimet yhteiskunnassa* (EY) ja Elina Lappalaisen *Syötäväksi kasvatetut* (SK), joista kummastakin olen valinnut tarkastelun kohteeksi johdannon ja kolme erityisesti eläinten oikeuksiin filosofisesta näkökulmasta keskittyvää lukua. Näissä luvuissa monikon 1. persoonaa esiintyi huomattavasti eniten. *Eläimet yhteiskunnassa* on kokoomateos, joka koostuu lähes 20 erityyppisestä artikkelista, joiden kirjoittajiin kuuluu eri alojen asiantuntijoita kotimaisen kirjallisuuden professorista ja eläinlääkäristä sosiologiin ja biologiin. Tämän teoksen näkökulma on selvästi enemmän eläinten oikeuksien puolelle kallistuva, ja monet sen artikkelit lähtevätkin liikkeelle filosofisesta pohdinnasta. Elina Lappalaisen *Syötäväksi kasvatetut* (SK) puolestaan edustaa eläinsuojelun näkökulmaa: teos on kuvaus suomalaisesta eläinperäisen ruoan tuotannosta.

Teoksia yhdistää huoli toislaajisten eläinten epäeettisestä kohtelusta. Molemmissa pohditaan ihmisen ja toislaajisten eläinten eroavaisuuksia ja myös sitä, onko ihmisellä ylipäättään oikeutta käyttää hyväkseen muiden lajien edustajia hyväkseen. *Syötäväksi kasvatetuissa* toislaajisten eläinten hyväksikäyttö hyväksytään, mutta tietyin ehdoin: jos eläimiä kasvatetaan ruoaksi, niitä tulee myös kohdella hyvin. *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksen artikkeleissa puolestaan kyseenalaistetaan ihmisen oikeus muiden lajien hyödyntämiseen.

Aineistoni teokset edustavat argumentatiivista tekstityyppiä: niiden keskeisimmäksi tehtäväksi hahmottuu lukijaan vaikuttaminen. Lukija pyritään saamaan pohtimaan arvomaailmaansa ja kulutustottumuksiaan. Tekstityypin käsite on peräisin Werlichiltä (1976: 39–41). Hänen mukaansa tekstejä voidaan luokitella viiteen erilaiseen tekstityyppiin niiden tavoitteiden perusteella. Tekstityyppejä ovat argumentatiivisen lisäksi deskriptiivinen eli kuvaileva, narratiivinen eli kertova, ekspositorinen eli erittelevä sekä instruktiivinen eli ohjaileva tyyppi.

Valitsin nämä kaksi teosta ensinnäkin siitä syystä, että ajankohtana, jolloin tein valintoja aineiston suhteen, suomenkielistä kirjallisuutta eläinten oikeuksista ja suojelusta oli julkaistu hyvin vähän. Lisäksi halusin valita myös kohtuullisen tuoreet

julkaisut. Aineiston valinnan jälkeen on julkaistu useita aihetta käsitteleviä teoksia, kuten esimerkiksi Helena Telkänrannan *Eläin ja ihminen: mikä meitä yhdistää?* (2016), Taru Anttosen ja Jukka Vornasen *Lihansyöjien maa – miksi suomalaisten ruokavalion on muututtava* (2016) ja Mia Takulan vegaanista elämäntapaa esittelevä *Elämäni vegaanina* (2017).

Vaikka teokset eroavatkin toisistaan lähtökohdiltaan, käsittelevät ne kuitenkin pääasiassa ei-inhimillisten eläinten hyväksikäytön problematiikkaa. Siksi en ole katsonut tarpeelliseksi vertailla teoksia keskenään, vaan tavoitteenani on tuottaa mahdollisimman kattava kuva monikon 1. persoonan käytöstä eläinten oikeuksia ja suojelua käsittelevässä tietokirjallisuudessa. Teosten välillä on kuitenkin joitakin pieniä eroavaisuuksia monikon 1. persoonan käytössä, ja nostan nämä erot esiin analyysissäni.

2 Teoriatausta

Tämän tutkielman tavoitteena on tuottaa kieliopillinen kuvaus monikon 1. persoonan käytöstä eläinsuojelukirjallisuudessa ja pohtia, millaisia retorisia tehtäviä me-puheelle muodostuu. Tästä syystä olen valinnut teoriataustakseni kognitiivisen kielentutkimuksen sisällä kehitellyn kognitiivisen kieliopin, jota sovellan aineistooni niiltä osin, kuin katson sen tarpeelliseksi. Käytän tutkielmassa pääasiassa kognitiivisen kieliopin käsitteitä, mutta koska tavoitteenani on saada kuva monikon 1. persoonan osuudesta argumentaatiossa, tulkitsen kognitiivisen kieliopin välinein saavuttamaani tutkimustietoa uuden retoriikan kehyksessä. Retoristen tehtävien selvittämiseksi käytän analyysivälineenäni lisäksi modaalisten ilmausten tutkimusta, sillä aineistossani erityisesti episteemisellä modaalisuudella on suuri rooli argumentaatiossa.

Esittelen luvussa 2.1 lyhyesti kognitiivisen kielentutkimuksen peruseriaatteita ja käsitteitä, minkä jälkeen siirryn kuvaamaan tarkemmin kognitiivista kielioppia. Luvussa 2.2 keskityn uuteen retoriikkaan. Modaalisuutta käsittelem luvussa 2.3.

2.1 Kognitiivinen kielioppi

Kognitiivinen kielentutkimus on kielentutkimuksen alue, joka perustuu näkemykseen kielellisestä merkityksestä kognitiivisena ilmiönä. Tämän näkemyksen mukaan kielellistä ja kielenulkoista tietoa ei voida erottaa toisistaan. (Leino 1993: 29–30.) Myös kielellinen

rakenne ja merkitys nähdään erottamattomana kokonaisuutena (mts. 22). Toisin kuin monet muut suuntaukset, kognitiivinen kielentutkimus katsoo, että kieliopillisilla kielenaineiksilla, kuten esimerkiksi sijapäätteillä ja konjunktioilla, voi olla useita erilaisia merkityksiä. Keskeistä suuntauksessa on myös ajatus synonymian mahdottomuudesta: vaikka kahdella ilmauksella olisi näennäisesti samanlainen merkitys, esitetään asiantila kuitenkin erilaisten mielikuvien avulla (mts. 51).

Kognitiivisen lingvistiikan sisällä pisimmälle kehitelty teoria on Langackerin (1987, 1991, 2008) kognitiivinen kielioppi. Yksi tämän suuntauksen keskeisistä olettamuksista on, että semanttiset rakenteet ovat käsitteistyksiä: käsitteistäjä eli esimerkiksi kirjoittaja tai puhuja käsitteistää jonkin tietyn asiantilan valitsemalla tietynlaisen näkökulman, josta tätä tarkastelee. Käsitteistäjä voi nostaa käsitteistyksessään joitain asiantilan puolia korosteiseksi ja jättää toisia taustalle, valita tietyn perspektiivin, josta asiantilaa tarkastellaan sekä valita abstraktiotason eli sen, kuinka spesifisesti eli tarkasti asiantila kuvataan. Toisin sanoen kognitiivisessa kieliopissa tarkastellaan, millaisten mielikuvien avulla asiointilat konstruoidaan. Langacker erottaa neljä mielikuvaisuuden ulottuvuutta: spesifisyyden, fokusoinnin, korosteisuuden ja näkökulman. (Langacker 2008: 55.)

Spesifisyydellä tarkoitetaan sitä, kuinka tarkasti jokin asiointila on konstruoitu. Mitä tarkemmin asiointila on kuvattu, sitä spesifisempi se on. Spesifisyyden vastakohtaksi hahmottuu skemaattisuus: mitä skemaattisemmin asia konstruoidaan, sitä vähemmän siinä on yksityiskohtia. (Langacker 2008: 55.) Esimerkiksi *suomalainen* on spesifisempi ilmaus kuin *ihminen*, koska tällöin olioon on liitetty enemmän yksityiskohtia. *Ihminen* on puolestaan *suomalainen*-ilmaukseen nähden skemaattinen eli epäspesifi. Skemaattisuuden ja spesifisyyden käsitettä voidaan soveltaa myös monikon 1. persoonan analyysiin. Esimerkiksi lauseessa *Me vegaanit emme syö lihaa* monikon 1. persoona on huomattavasti spesifisempi kuin lauseessa *Meidän pitäisi nähdä toisilajiset eläimet tietoisina yksilöinä*. Ensimmäisessä esimerkissä on selvää, keistä 'meistä' on kyse, kun toisessa lauseessa *me*-pronominin referenttiä ei ole ilmipantuna.

Fokusoinnilla tarkoitetaan sitä, mitä käsitteistyksen osatekijöitä valitaan kielelliseen ilmaukseen ja mitä taas jätetään pois. Langacker havainnollistaa tätä etu- ja taka-alaisuuden käsitteillä: etualalle asettuu ilmauksen keskeinen sisältö ja taka-alalle jäävä sisältö taas vaikuttaa koko ilmauksen tulkintaan. Taka-alalle jää kaikki ilmauksen aktivoima sisältö, joka vaikuttaa ilmauksen merkitykseen. (Langacker 2008: 57.) Esimerkiksi monikon 1. persoonan merkitysanalyysissa on otettava huomioon kaikki se

tieto, joka sen tietyssä käyttöyhteydessä aktivoituu. Kun lauseessa käytetään monikon 1. persoonaa esimerkiksi eksklusiivisesti, tulee tulkitsijan ottaa huomioon myös se, että sitä on mahdollista käyttää myös inklusiivisesti. Tällöin etualaiseksi asettuu monikon 1. persoonan eksklusiivinen käyttö ja taka-alaiseksi tieto siitä, että *me* voi viitata puhujan lisäksi myös kuulijaan. Näin taka-alalle jäävä tieto vaikuttaa tutkimuksen kohteena olevan ilmauksen tulkintaan. Fokusointiin liittyy kiinteästi korosteisuus. Korosteisuudeksi Langacker (mts. 66) nimeää mielikuvaisuuden ulottuvuuden, jossa keskitytään siihen, mitkä tekijät ilmauksesta nostetaan etualaisiksi.

Näkökulmaisuuudella taas tarkoitetaan sitä, millaisesta asemasta puheenalaista tilannetta tarkastellaan (Langacker 2008: 73). Puheenalainen tilanne voidaan käsitteistää eri tavoin sen suhteen, mistä käsitteistä tilannetta tarkastelee. Lauseet *Lehmä on navetan edessä* ja *Navetta on lehmän takana* kuvaavat samaa tilannetta, mutta niissä käsitteistäjän tarkastelupiste eli tilallinen sijoittuminen (mts. 75) on erilainen.

Tässä tutkielmassa sovellan mielikuvaisuuden ulottuvuuksista ennen kaikkea spesifisyyttä, sillä olen katsonut sen palvelevan hyvin tutkielmani tavoitteita. Selvittääkseni monikon 1. persoonan retorisia tehtäviä tarvitsen monipuolisen kuvan tekstissä tuotetuista yleisöistä eli siitä, keihin argumentaatiolla pyritään vaikuttamaan. Tähän monikon 1. persoonan muotojen spesifisyyden tarkastelu antaa vastauksia.

2.2 Uusi retoriikka

Uusi retoriikka on modernia retoriikan tutkimusta, jossa kielenkäyttöä tarkastellaan vaikuttamisen näkökulmasta. Tällöin keskiöön nousee argumentaation tutkimus. Uudesta retoriikasta käsitteenä on alettu puhua 1950-luvulla, jolloin aiheesta julkaistiin useampikin teos: Burken *A Rhetoric of Motives* (1950), Perelmanin & Olbrechts-Tytecan *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique* (1958) ja Toulminin *The Uses of Argument* (1958). Uusi retoriikka eroaa perinteisestä retoriikan tutkimuksesta niin, että se on luonteeltaan analyyttistä ja kuvailevaa eikä normatiivista, kuten klassinen retoriikan tutkimus. Lisäksi uusi retoriikka voidaan laskea tekstintutkimuksen analyysivälineeksi, kun perinteinen retoriikka on keskittynyt lähinnä kiellisiin tyylikeinoihin ja puhetaitoon. (Mäntynen & Säaskilahti 2012: 195–196.)

Hyödynnän tässä tutkielmassa erityisesti Perelmanin ja Oltbrechts-Tytecan (1971) argumentaatioteoriaa, jossa argumentointi jaetaan kolmeen osa-alueeseen: argumentoinnin viitekehykseen, lähtökohtiin ja tekniikoihin.

Viitekehyksellä tarkoitetaan argumentaation yleisöä, joka nousee tässä teoriassa keskeiseksi. Perelman (1994: 21) määrittelee yleisön joukoksi, johon puhuja (tai kirjoittaja) haluaa argumentoinnillaan vaikuttaa. Myös tässä tutkielmassa yleisön käsite on keskeinen: pyrin selvittämään, kenelle aineistossani argumentoidaan. Jos puheen tai tekstin yleisöksi hahmottuu jokin määrittelemätön ihmisjoukko, on kyseessä universaaliyleisö, ja jos argumentaatio osoitetaan jollekin spesifille joukolle, on tällöin kyseessä erityisyleisö (Perelman 1994: 21). Universaaliyleisönä voi toimia esimerkiksi koko ihmiskunta tai vaikkapa jokin tietty kansakunta. Perelmanin mukaan hyväksyttävä ja järkeen vetoava argumentointi toteutuu silloin, kun viesti suunnataan universaaliyleisölle. On kuitenkin mahdotonta tietää, millaisia arvoja tällainen universaaliyleisö jakaa, jolloin käsitteen soveltaminen muodostuu ongelmalliseksi. (Summa 1996: 69.) Tästä syystä tämän tutkielman lähtökohtana on, että argumentaatiolla rakennetaan erilaisia erityisyleisöjä universaaliyleisön sijaan.

Perelmanin & Oltbrechts-Tytecan teorian toinen keskeinen osa-alue on argumentoinnin lähtökohdat, joita ovat esisopimukset. Esisopimuksilla tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia arvoja, jotka yleisön oletetaan hyväksyvän. (Perelman & Oltbrechts-Tyteca 1971: 65). Tässä aineistossa esisopimuksina toimivat esimerkiksi sellaiset oletukset kuin "Toislajisia eläimiä on kohdeltava hyvin." ja "Ihminen on yksi eläin muiden joukossa." Jälkimmäinen esisopimus pätee lähinnä *Eläimet yhteiskunnassa* -teokseen, jossa erityisesti painotetaan ihmisen kuulumista eläinkuntaan.

Perelmanin & Oltbrechts-Tytecan teoriassa on eritelty laajasti erilaisia argumentointitekniikoita (ks. esim. Perelman 1994), joihin en tässä tutkielmassa paneudu sen tarkemmin. Näin siitä syystä, että tässä aineistossa monikon 1. persoonalle hahmottuu lähinnä vain muutama keskeinen retorinen tehtävä, ja siksi en ole katsonut tämän argumentaatioteorian monien erilaisten tekniikoiden esittelyä tarpeelliseksi.

2.3 Modaalisuus

Modaalisuudella tarkoitetaan semanttista aluetta, jossa on kyse puhujan arvioista koskien asiain tilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia. (VISK § 1551.) Modaalisuutta voidaan ilmaista esimerkiksi leksikaalisilla keinoilla, kuten

modaaliverbeillä sekä modaalisilla adjektiiveilla, adverbeilla ja partikkeleilla. Kieliopillisia modaalisuuden ilmaisemisen keinoja ovat esimerkiksi verbimodukset ja vakiintuneet lausekonstruktiot, kuten nesessiivirakenne. (VISK § 1558.)

Modaalisuus jaetaan alalajeihin, joita ovat dynaaminen ja deonttinen modaalisuus, episteeminen ja evidentialinen modaalisuus sekä praktinen välttämättömyys. Dynaaminen modaalisuus liittyy fyysiseen kykyyn, mahdollisuuteen tai pakkoon toimia, kun taas deonttisuuteen liittyy lupa tai velvollisuus toimia tietyllä tavalla. Kun on kyse puhujan uskosta, tiedosta tai päätelmästä asiointilan varmuudesta, mahdollisuudesta tai todennäköisyydestä, liikutaan episteemisen modaalisuuden alueella. Evidentialisuus taas on episteemisuuden laji, jossa on kyse tiedonlähteen osoittamisesta: mistä puhujan tieto on peräisin. Praktinen välttämättömyys liittyy siihen, että puhuja katsoo, että tavoitteeseen päästäkseen on tehtävä jotakin. (VISK § 1554–1557.) Näiden lajien merkityserot eivät aina ole selviä, ja yhdellä modaalisella ilmauksella voidaan ilmaista useampaa modaalisuuden lajia (VISK § 1552).

Modaalisuudella, erityisesti episteemisellä modaalisuudella, on merkittävä rooli argumentoinnissa: se, esitetäänkö jokin asia varmana vai epävarmana, vaikuttaa huomattavasti tekstin vakuuttavuuteen. Tämän vuoksi modaali-ilmausten tarkastelu on nähdäkseni mielekästä, kun pyritään hahmottelemaan jonkin kielenaineksen retorisia tehtäviä.

3 Monikon 1. persoonan viittausala ja konstruoitujen joukkojen koostumus

Iso Suomen Kielioppi esittää, että persoonapronominien ainoa määritetyyppi on relatiivilause, jolla ilmaistaan, keneen tai keihin pronominilla viitataan (VISK § 718). Lauseessa *Me, jotka emme syö lihaa* *me*-pronominin referentiksi hahmottuu siis joukko, jonka jäsenet eivät syö lihaa. Relatiivilauseiden lisäksi persoonapronominien viittausalaa voidaan spesifioida erilaisilla appositiorakenteilla, joissa persoonapronomiin liittyy kiinteästi jokin substantiivilauseke, joka spesifioi pronominin referentin (VISK § 719). Tässä aineistossa monikon 1. persoonan viittausalaa ei spesifioida relatiivilauseilla, ja myös erilaiset appositiorakenteet ovat harvinaisia.

Tässä luvussa pyrin selvittämään kaikkia niitä keinoja, joilla monikon 1. persoonan muotojen viittausalaa spesifioidaan eläinsuojelukirjallisuudessa. Luvussa 3.1 tarkastelen, millaisia täsmenteitä ja kvanttoireita monikon 1. persoona saa aineistossani. Tässä yhteydessä otan huomioon myös täsmenteiden ja kvanttoireiden tehtävät monikon

1. persoonan yhteydessä: miksi niitä käytetään? Lisäksi analysoin tapauksia, joissa viittausala tulee selvittää laajemmasta tekstikontekstista tai jonka päätelemiseksi tarvitaan myös arkitietoa. Luvussa 3.2 tarkastelen lähemmin konstruoitujen joukkojen koostumusta: hahmotetaanko joukon jäsenet yksilöiksi vai kollektiiviksi. Luvun 3.3 keskiössä ovat possessiivisuffiksilliset monikon 1. persoonan esiintymät. Pohdin sitä, millaiset asiat nähdään yhteisiksi 'meille'. Ennen alalukujen teemoihin siirtymistä luonnehdin kuitenkin lyhyesti ja yleisesti aineistoni monikon 1. persoonan esiintymiä ja syitä aineiston rajaamiselle.

Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta aineistossa esiintyvät monikon 1. persoonan muodot ovat lukijan kannalta inklusiivisia. Eksklusiivista eli lukijan poissulkevaa käyttöä on vain sellaisissa yhteyksissä, joissa selostetaan esimerkiksi kirjoittajan ja jonkun muun henkilön yhteisiä kokemuksia. Tällaista käyttöä on erityisesti *Syötäväksi kasvatetut* -teoksessa, jossa kirjoittaja kertoo vierailuistaan teurastamoilla ja maatiloilla yhdessä esimerkiksi kuvaajansa kanssa. Esimerkki 1 havainnollistaa tällaista käyttöä.

1. Toisaalta esimerkiksi pöytyäläiset Jari ja Marika Lahtinen ottivat minut ja kuvaajan vastaan rohkeasti ja avoimin mielin, kun **halusimme** seurata porsaiden elämää syntymästä kuolemaan. (SK15)

-*Mme*-persoonapäänteen korrelaatiot on helposti poimittavissa esimerkin 1 ensimmäisestä virkkeestä: *minä* ja *kuvaaja*. Tällaiset tapaukset ovat aineistossani harvinaisia, ja siitä syystä en niitä tämän enempää käsittelekään. Ne eivät ole myöskään erityisen kiinnostavia tämän tutkielman kannalta, jonka pääasiallinen tarkoitus on paneutua monikon 1. persoonan retorisiin tehtäviin. Tapaukset, joissa *me*-persoonapronominin, *mme*-persoonapäänteen tai *mme*-omistusliitteen korrelaattia ei ole suoraan ilmipantu tekstiin, ovat siis tämän tutkielman keskiössä. Koska tämän tutkielman yhtenä juonteena on selvittää, kuinka laajoihin ja koostumukseltaan erilaisiin joukkoihin monikon 1. persoonalla viitataan eläinsuojeluteksteissä, ei tällaisia eksklusiivisia ilmauksia ole tarpeen tutkia tässä yhteydessä.

Tiivistäen tämä luvun päämääränä on selvittää, millaisia joukkoja monikon 1. persoonalla konstruoidaan eläinsuojelukirjallisuudessa: Viitataanko monikon 1. persoonalla laajoihin kategorioihin, kuten koko ihmiskuntaan, vai joihinkin tarkemmin spesifioituihin joukkoihin? Nähdäänkö 'me'-joukkoon kuuluvat yksilöinä vai

kollektiivina? Entä millaisia ajatuksia, toimintatapoja ja ominaisuuksia tämä konstruoitu joukko jakaa?

3.1 Monikon 1. persoonan viittausalan spesifioiminen

Monikon 1. persoonan viittausalan tulkinnassa on otettava huomioon välitön tekstikonteksti, jonka avulla voidaan päätellä, millaisiin joukkoihin sillä viitataan. Monikon 1. persoonan muotojen referentit voivat olla ilmipantuna tekstissä, jolloin viittausalan selvittäminen ei vaadi laajemman kontekstin tarkastelua. Aineistossani monikon 1. persoonan muotoja spesifioidaan esimerkiksi appositionrakenteilla, joissa *me*-persoonapronominin substantiivilausekkeina toimivat erilaiset täsmenteet ja kvanttorit. Suurimmaksi osaksi monikon 1. persoonan muodot esiintyvät kuitenkin itsenäisesti, jolloin niiden viittausala tulee päätellä laajemmasta tekstikontekstista. Kun 'me'-joukon viittausalaa ei ole tekstissä sen tarkemmin täsmennetty, voi se viitata periaatteessa mihin tahansa kulttuurisesti relevanttiin joukkoon (Pälli 200: 100).

Luvussa 3.1.1 käsittelen erilaisia täsmenteitä ja kvanttoireita, joilla spesifioidaan monikon 1. persoonan muotojen viittausalaa. Toisin sanoen käsittelen sellaisia monikon 1. persoonan esiintymiä, joissa sen korrelaatti on ilmipantuna tekstissä. Luvussa 3.1.2 keskityn taas sellaisiin tapauksiin, joissa monikon 1. persoonalla konstruoitujen joukkojen viittausala tulee päätellä laajemman tekstikonteksti ja kielenulkoisen tiedon avulla.

3.1.1 Viittausalan selvittäminen tekstistä

Kun monikon 1. persoonan muotojen korrelaatti on poimittavissa suoraan tekstistä, voidaan monikon 1. persoonan katsoa tässä yhteydessä olevan spesifisempi kuin sellaisessa yhteydessä, jossa korrelaattia ei ole ilmipantuna.

Erilaisten täsmenteiden ja kvanttoreiden esiintyminen monikon 1. persoonan yhteydessä on harvinaista, mutta silloin kun *me* saa tässä aineistossa täsmenteen, on se suurimmassa osassa tapauksia *ihmiset*. Perinteisesti monikon 1. persoonan muodot ovatkin suurimmaksi osaksi ihmistarkoitteisia, mutta poikkeuksiakin löytyy. Laitisen & Jääskeläisen (2015) mukaan monikon 1. persoonalla voidaan viitata ihmisiin ja eläimiin yhtä aikaa. Tällaista käyttöä löytyy myös kahden esiintymän verran tämän tutkielman aineistosta. Esimerkki 2 edustaa näistä toista.

2. Eläimiä käytetään, tapetaan ja teurastetaan enemmän kuin koskaan aikaisemmin yhteisen **historiamme** kuluessa samalla, kun voimassa on enemmän eläimiä koskevaa lainsäädäntöä kuin koskaan. (EY86)

Esimerkissä 2 *-mme*-omistusliitteen referentiksi hahmottuu eläimet ja ihmiset yhdessä: ihmisillä ja eläimillä on yhteinen historia. Katkelmassa kuvataan ristiriitaa, joka syntyy siitä, että nykyään eläimiä tapetaan enemmän kuin koskaan siitä huolimatta, että eläinten kohtelua koskevaa lainsäädäntöä on olemassa enemmän kuin ennen. Tekstissä siis impikoidaan, että eläinten tappamisen olisi pitänyt vähentyä, koska niitä koskevaa lainsäädäntöä on nyt enemmän kuin koskaan aiemmin. Ihmisiin ja eläimiin yhdessä viittaava monikon 1. persoonan muoto voisi näin ollen toimia ikään kuin lukijan huomion kiinnittäjänä: koska ihmiset ja eläimet kuuluvat samaan joukkoon, tulisi eläinten epäeettisen kohtelun olla yhtä tärkeä ongelma kuin ihmisten epäeettisen kohtelun. Tällaista ihmisten ja eläinten näkemistä samanarvoisina moraalisesta näkökulmasta korostetaan tässä aineistossa esimerkiksi ilmauksilla *toislajiset eläimet* ja *muut eläimet*, jotka molemmat alleviivaavat sitä, että myös ihminen on osa eläinkuntaa.

Ihmiset-täsmenteen käyttö on aineistossani melko harvinaista, ja juuri siksi sen tehtävien tarkastelu on mielekästä tämän tutkielman kannalta. Pyrin selvittämään, miksi ja milloin monikon 1. persoonan muodot saavat *ihmiset*-täsmenteen ja milloin katsotaan, että pelkkä monikon 1. persoonan muoto riittää. Tästä syystä analyysissä on otettava huomioon, että *me* voi viitata yhtä aikaa ihmiseen ja eläimeen, ja myös siksi *ihmiset*-täsmenteellä on erityinen tehtävä. Tässä luvussa otan huomioon vain sellaiset tapaukset, joissa monikon 1. persoona ja *ihmiset*-täsmenne esiintyvät kiinteästi yhdessä eivätkä toisistaan erillään. Tarkastelen erillään esiintyvien monikon 1. persoonan muotojen ja *ihmiset*-ilmauksen vaihtelua luvussa 6.2. Esimerkit 3 ja 4 havainnollistavat tällaista monikon 1. persoonan ja *ihmiset*-ilmauksen käyttöä yhdessä.

3. Eläimistä tulee oikeuden edessä *de facto* (käytännön tasolla) tuntevia olentoja. Tähän linkittyy keskeisesti ymmärrys siitä, että eläimillä on omat intressinsä, joita **meidän ihmisten** on kunnioitettava myös niissä tapauksissa, joissa tämä vaatii meiltä uhrauksia. (EY88)

4. Se on varmaa, että muutokset eläinten käytössä tarkoittaisivat vähemmän kärsimystä kuin nyt – niin eläimille kuin **meille ihmisillekin**. (EY95)

Silloin, kun *ihmiset*-ilmaus esiintyy monikon 1. persoonan muodon täsmenteenä, on kyseessä usein tilanne, jossa ihmiset ja eläimet asetetaan kontrastiin keskenään. Myös esimerkeissä 3 ja 4 on kyse kontrastoinnista: monikon 1. persoona käyttämällä alleviivataan, että ihmiset ja eläimet kuuluvat eri kategorioihin. Esimerkissä 3 *ihmiset*-täsmenteen tehtävä on tässä yhteydessä painottaa juuri ihmislajin vastuuta toislajisten eläinten intressien kunnioittamisessa, koska tämänhetkisen yleistiedon valossa ihmislaji on ainoa, joka tällaista käskyä voisi noudattaa tai ainakin ainoa laji, jota tästä vastuusta täytyy muistuttaa. Tällainen käyttö on tässä aineistossa sikäli poikkeavaa, että useimmiten ihmiset ja eläimet rinnastetaan, asetetaan ikään kuin "samalle viivalle". Esimerkissä 4 muutoksilla eläinten käytössä viitataan positiivisiin muutoksiin tuotantoeläinten kohtelussa. Tässä yhteydessä *ihmiset*-täsmenteen tehtävänä on nähdäkseni saada lukija vakuutettua, että tuotantoeläinten eettinen kohtelu hyödyttää myös ihmistä.

Esimerkkien 3 ja 4 analyysi osoittaa, että *ihmiset*-täsmenteen tehtäväksi hahmottuu lukijan muistuttaminen siitä, että ihminen eroaa muista eläinlajeista niin, että tällä on mahdollisuus puuttua toislajisten eläinten epäeettiseen kohteluun. *Ihmiset*-täsmennettä käytetään lähinnä silloin, kun lukijaa halutaan muistuttaa tästä vain ihmislajille ominaisesta kyvystä ja vastuusta.

Joskus harvoin monikon 1. persoona saa täsmenteekseen *suomalaiset*, ja silloinkin lähinnä sellaisissa yhteyksissä, joissa siteerataan tutkimuksia, joissa eurooppalaisten kansojen kulutustottumuksia verrataan keskenään. Tällaista käyttöä on aineistoteoksista vain *Syötäväksi kasvatetuissa*:

5. **Me suomalaiset** luotamme keskimääräistä paremmin kaiken olevan hyvin eläintuotannossa ja olemme muita eurooppalaisia vähemmän huolissamme, kertoo Eurobarometri vuodelta 2005. (SK25)

Esimerkissä 5 täsmenteen tehtäväksi voidaan katsoa juurikin kontrastointi: suomalaisia verrataan muihin eurooppalaisiin kansoihin. *Me*-pronominin tehtävä herättää kuitenkin kysymyksiä tässä yhteydessä. Miten virkkeen merkitys muuttuisi, jos asia ilmaistaisiin esimerkiksi kolmannessa persoonassa (*suomalaiset luottavat*)? Nähdäkseni tällainen kolmaspersoonainen ilmaisutapa veisi puheena olevan aiheen geneerisemmälle tasolle, sillä *suomalaiset* on tässä kontekstissa huomattavasti skemaattisempi kuin *me*. *Me*-pronomini näyttäisi vievän ilmausta ikään kuin henkilökohtaisemmalle tasolle: *Me*

suomalaiset hahmottuu näin joukoksi suomalaisia yksilöitä, kun pelkkä *suomalaiset* hahmottaa puheenalaisen joukon kollektiiviksi, kansaksi.

Monikon 1. persoonan yhteydessä ei yleensä esiinny myöskään kvanttoreita eli määrällimauksia. Tässä aineistossa monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyy ainoastaan muutamaa erilaista kvanttoripronominia. Kvanttoripronominilla tarkoitetaan ilmausta, jolla ilmaistaan jotakin konstruoidun joukon suhteesta ilmauksen potentiaaliseen viittausalaan (VISK § 740). Tässä aineistossa useimmin esiintyvät kvanttorit ovat *monet*, *kaikki* ja *useimmat*, joista kutakin esiintyy muutamia kertoja.

Lähes kaikki aineistossa esiintyvät kvanttorit ovat luonteeltaan sellaisia, jotka merkitsevät enemmistöä tai joukkoa kokonaisuudessaan. Tällaisia ovat kaikki edellisessä kappaleessa mainitut kvanttoripronomininit. Vähemmistöä ilmaisevia kvanttoreita, kuten esimerkiksi *harvat* tai *jotkut* aineistossa ei monikon 1. persoonan yhteydessä esiinny. Aineistosta löytyy kuitenkin muutama esiintymä, jossa joukkoja konstruoidaan tällaisella vähemmistöä ilmaisevalla kvanttorilla. Esimerkit 6 ja 7 kuvaavat tällaista käyttöä.

6. Ihmiset keskittyvät omaan mielihyväänsä, spektaakkeliin maailmaan, joka elää viihteestä ja jonka puitteissa kärsimys on irrotettu moraalista. Kun moraaliset kysymykset eivät nouse esille, kun ihmisten korvat täyttyvät viihteen kakofoniasta, **harva** nousee barrikadeille, ja sitä useampi vaatii itselleen oikeutta olla tietämättä. Monet meistä elävätkin juuri siinä pinnallisuuden, tietämättömyyden ja unen maailmassa, josta Sontag varoittaa. (EY287)

7. Televisio tarjoaa harvoin kuvia siitä, mitä turkistarhoilla, sikatiloilla tai eläinkoelaboratorioissa tapahtuu ja **vain harva** herää vastustamaan sitä ilmeistä kärsimystä, joka ympärillämme veloo. (EY288)

Esimerkeissä 6 ja 7 konstruoidaan 'harvojen' joukkoja, joiden toimintaan liitetään positiivisia mielikuvia. Esimerkissä 6 kuvataan geneeristä 'ihmisten' joukkoa, jotka keskittyvät omaan mielihyväänsä ja eivät siksi tule pohtineeksi eläinten hyväksikäyttöön liittyviä moraalisia kysymyksiä. Seuraavaksi konstruoitava 'harvojen' joukko taas edustaa niitä, jotka "nousevat barrikadeille" eli vastustavat eläinten hyväksikäyttöä. Esimerkissä 7 taas konstruoidaan joukko, jonka jäsenet ovat heränneet vastustamaan toislaajisten eläinten kokemaa kärsimystä. Tähän joukkoon kuuluvat *vain harvat*. Tämä on yleinen retorinen keino tämän tutkielman aineistoteoksissa: lukija pakotetaan enemmistöä ilmaiseviin monikon 1. persoonalla konstruoiuihin joukkoihin, jotka toimivat lähes

poikkeuksetta väärällä tavalla, ja oikein toimivien joukkoon kuuluvat vai harvat. Esimerkit 6 ja 7 havainnollistavat koko tämän tutkielman aineistoa yhdistävää teemaa: harvojen vähemmistöön kuuluvat toimivat oikein ja enemmistö toimii väärin. Vähemmistöiksi hahmottuvat lähinnä eläinten oikeuksia puolustavat ihmiset.

Seuraavaksi käsittelen aineistossa useimmin monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyviä kvanttoreita (esimerkit 8–10).

8. Jos suomeen ilmestyisi yritys, joka teettäisi delfinaarion kaltaisessa ympäristössä temppuja kirahveilla, norsuilla tai leopardeilla, **moni meistä** olisi varmasti ymmällään – tai vielä todennäköisemmin raivoissaan. (EY240)

9. Positiivisuudesta tulee eskapismien, todellisuuspaon, yksi muoto, mikä edelleen palvelee psyyken hyvinvointia vaikka onkin "pseudotyhmyyttä", naiiviutta, joka kätkee alleen väkivallallaan pitkät, **meihin kaikkiin** ulottuvat juuret. (EY292)

10. **Useimmat meistä** varmasti ajattelevat, että ei ole oikein kohdella eläimiä huonosti. Että hyvä kohtelu on vastuullista ja oikein. Mutta miksi? (SK33)

Esimerkissä 8 *me*-pronomini saa seurakseen kvanttorein *moni*, joka ilmaisee suurta määrää jostakin joukosta. Se ei kuitenkaan suoraan kerro, onko kyseessä enemmistö vai vähemmistö. Esimerkissä 9 esiintyvä *kaikki* on totalitiivi. Suojanen (1977) nimittää totalitiiveiksi sellaisia kvanttoreita, jotka kattavat joukon kokonaisuudessaan. Totalitiiveja ovat siis esimerkiksi *kaikki* ja *jokainen*. Esimerkistä 10 löytyvä *useimmat* hahmottaa joukosta enemmistön. Esimerkkien 8–10 kvanttoreita esiintyy aineistossa harvoin mutta kutakin kuitenkin muutamia kertoja. Käsittelen näiden kvanttoreiden merkityksiä tarkemmin luvussa 3.2.

Aineistosta löytyy yksi tapaus (esimerkki 11), jossa lohkaistaan tarkka prosenttimäärä 'me'-joukosta. Tämä esiintymä on peräisin *Syötäväksi kasvatetut* -teoksesta, jossa siteerataan tutkimusta, jossa vertailtiin suomalaisten ja muiden eurooppalaisten näkemyksiä tuotantoeläinten hyvinvoinnista.

11. Suomalaisilla on myös vahva luottamus Euroopan unioniin. **Meistä 61 prosenttia** uskoi, että eläinten asiat ovat EU-alueella paremmin kuin muualla. (SK26)

Esimerkin 11 *me*-pronominin korrelaatti löytyy katkelman ensimmäisestä virkkeestä: *suomalaiset*. Toisin sanoen 61 prosenttia suomalaisista uskoo eläinten asioiden olevan paremmin EU-alueella kuin muualla.

3.1.2 Viittausalan päättelyminen tekstistä ja kontekstista

Tässä aineistossa monikon 1. persoonan viittausala täytyy suurimmaksi osaksi selvittää laajemman tekstikontekstin perusteella, sillä erilaisten täsmenteiden ja kvanttoreiden käyttö on vähäistä. *Me* on merkitykseltään hyvin skemaattinen, ja siksi on mahdotonta luetella kaikkia mahdollisia joukkoja, joihin sillä voidaan viitata. Pälli (2003: 100) huomauttaa, että täsmenteetön monikon 1. persoona voi periaatteessa viitata mihin tahansa 'me'-joukkoon, joka on puheenalaisen asian kannalta kulttuurisesti relevantti. Monesti monikon 1. persoonalla konstruoituun joukkoon voidaan lukea vaikkapa ihmislajeihin kuuluvat tai vaikkapa suomalaiset. Nähdäkseni tällaiset tulkinnat ovat kuitenkin liian yksinkertaistavia, ja siksi tässä tutkielmassa pohdin, millaisia ominaisuuksia ja toimintatapoja konstruoituihin 'me'-joukkoihin liitetään.

Monikon 1. persoona on perusmerkitykseltään skemaattinen, mutta kun yhteyteen liitetään konstruoitua joukkoa koskevia luonnehdintoja, muuttuu se huomattavasti spesifisemmäksi. Käsittelen tässä luvussa lyhyesti erilaisia tapoja, miten monikon 1. persoonan viittausalaa voidaan spesifioida käyttämättä täsmenteitä tai kvanttoreita sen yhteydessä. Esimerkissä 12 'me'-joukkoa spesifioidaan luonnehtimalla joukon ruokailutottumuksia.

12. Epäilemättä **ruokailutapojemme** ja **-tottumustemme** muuttaminen on vaativa tehtävä, mutta sitä tulisi pitää enemmänkin haasteena kuin esteenä. (EY98)

Esimerkin 12 presuppositiona on, että monikon 1. persoonalla konstruoidun joukon ruokailutavat ja ruokailutottumukset ovat vääränlaisia, koska niitä tulisi *muuttaa*. Monikon 1. persoonan viittausalaa spesifioidaan konstruoimalla joukko, jonka jäsenten tulisi tehdä muutos ruokailutapojensa ja -tottumustensa suhteen. Esimerkissä 12 muutoksessa on kyse siirtymisestä kasvisruokavalioon. Arkitiedon valossa on selvää, että osa ihmisistä on jo kasvissyöjiä, jolloin heidän ei tarvitsisi tehdä muutosta ruokailutapojensa suhteen. Muutos koskee näin ollen sitä osaa kansasta, joka elää sekaruokavaliolla. Sekaruokavaliolla on näin ollen vääränlainen ruokavaliolla, josta tulisi

luopua. Monikon 1. persoona viittaa esimerkissä 12 sekaruokavaliota noudattaviin eli suurimpaan osaan ainakin Suomen väestöstä.

Esimerkissä 13 'me'-joukkoa spesifioidaan nimeämällä ajattelumalleja, joita joukon jäsenet toteuttavat:

13. Kun **kiellämme** eläimeltä tämän merkityksellisen, kokemuksellisen elämän mahdollisuuden, **oikeutamme** samalla eläimen asettamisen pelkän välineen asemaan. (EY249)

Esimerkissä 13 'me'-joukon jäsenet kieltävät eläimeltä merkityksellisen ja kokemuksellisen elämän mahdollisuuden ja oikeuttavat eläimen asettamisen välineen asemaan. Konstruoituun joukkoon liitetään siis huomattavan paljon negatiivisia ominaisuuksia. *Kun*-konjunktion polyseemisyydestä johtuen on kuitenkin hankala sanoa varmasti, konstruoidaanko tässä tapauksessa aito vai hypoteettinen joukko. *Kun* voi ilmaista temporaalista suhdetta (Herlin 1998: 33), jolloin sillä asetettaisiin esimerkissä 13 ilmaistu toiminta ajalliseen ulottuvuuteen. Tässä kontekstissa *kun* näyttäisi kuitenkin toimivan kausaalisesti (mts. 99) *jos*-konjunktion tapaan, jolloin *kun*-konjunktilla ilmaistaisiin pikemminkin syy–seuraus-suhdetta.

Esimerkissä 14 arvotetaan 'me'-joukon uskomuksia ja toimintaa.

14. Voi myös olla, että ihmisen tai eläinten eloonjäämistä tulee uhkaamaan joko jokin luonnonkatastrofi tai tauti (esim. ilmastonmuutos tai lajien väliset sairaudet), joka pakottaa **meidät** muuttamaan **uskomuksiamme** ja **toimintaamme** eläinten käytön ja yhteiselon suhteen hyvinkin ripeästi. (EY92)

Esimerkissä 14 monikon 1. persoonan muoto *meidät* näyttäisi kontekstin perusteella viittaavan yleisesti ihmiskuntaan, sillä esimerkissä rinnastetaan ihmiset ja eläimet *tai*-rinnastuskonjunktioita käyttämällä. Virkkeen presuppositio on, että tämä koko 'me'-joukko jakaisi samanlaiset uskomukset ja toimintatavat, jotka ovat selvästi vääränlaiset, koska niitä tulisi muuttaa. Tästä voidaan päätellä, että *me*-pronomini ei ehkä sittenkään viittaisi laajasti koko ihmiskuntaan, vaan johonkin tarkemmin rajattuun ryhmään, jonka uskomukset ja toimintatavat kaipaavat muutosta. Tällaista tulkintaa tukee yksinkertaisesti se, että kaikki ihmiset eivät näe eläinten hyödyntämisessä mitään väärää.

Monikon 1. persoonan muotojen peruserkitykseksi voidaan katsoa 'minä ja vähintään yksi muu henkilö'. *Me*-pronominilla voidaan viitata erikokoisiin ryhmiin

kahdesta ihmisestä vaikkapa koko maailman väestöön. Koska ei ole mitenkään mahdollista, että jokaisen ihmislajiin kuuluvan uskomukset ja toiminta eläinten käytöstä ja yhteiselosta olisivat samanlaiset, on monikon 1. persoonan viittausala tässä yhteydessä ehdottomasti suppeampi kuin koko ihmiskunta. Tämä suppeampi joukko pitäisi sisällään näin ollen ihmiset, joiden uskomukset ja toimintatavat ovat vääränlaisia. Toisin sanoen tässä luvussa käsiteltyjen esimerkkien argumentaatio näyttäisi olevan suunnattu universaaliyleisölle, mutta koska tällaista yhteneväistä joukkoa, joka jakaisi samanlaiset arvot eläinten oikeuksiin ja suojeluun liittyen ei ole olemassa, hahmottuu argumentaation kohteeksi siis tietynlainen erityisyleisö. Käsittelen tässä aineistossa konstruoituja erityisyleisöjä tutkielman loppupuolella.

3.2 Monikon 1. persoonalla konstruoitujen joukkojen koostumus

Edellisessä luvussa käsitelin sitä, miten monikon 1. persoonan viittausalaa voidaan selvittää ja millaisiin erilaisiin joukkoihin monikon 1. persoonalla tässä aineistossa viitataan. Tässä luvussa keskityn siihen, hahmottuvatko nämä konstruoidut 'me'-joukot yksilöistä koostuviksi vai nähdäänkö ne pikemminkin kollektiiveina.

Erilaisten ihmisistä koostuvien joukkojen koostumusta voidaan selvittää esimerkiksi sen perusteella, millaisia kvanttoreita persoonapronominien yhteydessä on käytetty: hahmottavatko monikon 1. persoonan muodot jostakin kokonaisuudesta enemmistön, vähemmistön vai joukon kokonaisuudessaan. Tässä luvussa selvitän, millaisia aineistossani käytettävät kvanttorit ovat merkitykseltään ja miten ne vaikuttavat monikon 1. persoonalla konstruoitujen joukkojen koostumukseen. Pohdin myös sitä, milloin kvanttoreita yleisimmin käytetään ja miksi niitä mahdollisesti käytetään niin vähän. Tässä aineistossa nousee vahvasti esiin myös ilmipannun *me*-pronominisubjektin osallisuus joukon koostumukseen, ja siksi käsittelen aihetta molemmissa alaluvuissa. Lisäksi selvitän, mikä merkitys on joukon käsitteistämällä kollektiiviksi tai yksilöistä koostuvaksi.

Luku 3.2.1 keskittyy joukkoihin, jotka käsitteistetään kollektiiveiksi ja luku 3.2.2 taas niihin tapauksiin, joissa joukko nähdään yksilöistä koostuvaksi.

3.2.1 'Me' kollektiivina

Herlin & Etelämäki (2015) ovat tutkineet *me*-pronominin vaikutusta joukon koostumukseen puhutussa kielessä. He esittävät, että käytettäessä *me*-pronominia passiivin yhteydessä joukko hahmotettaisiin kollektiivin sijaan yksilöinä. Tällöin sellainen käyttö, jossa persoonapronomini jätetään pois, hahmottaisi konstruoidun joukon kollektiivina. Koska Herlinin & Etelämäen tutkimus koskee puhuttua kieltä ja ainoastaan monikon 1. persoonaa passiivimuodoissa, ei heidän havaintojaan voi suoraan soveltaa kirjoitettuun kieleen tai tähän aineistoon. Aineistoni analyysin perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että ilmipantu *me*-pronomini todella vie konstruoitujen joukkojen koostumusta yksilöllisempään suuntaan.

Kirjoitetulle kielelle on ominaista, että 1. ja 2. persoonan yhteydessä pronominisubjekti jätetään useimmiten pois ja persoonaa ilmaistaan joko possessiivisuffiksilla tai persoonapäätteellä (VISK § 914). Omien havaintojeni mukaan tässä aineistossa monikon 1. persoonan yhteydessä pronominisubjekti on kuitenkin huomattavan usein ilmipantuna, minkä vuoksi onkin mielekästä tarkastella sitä, miten pronominisubjektin läsnäolo vaikuttaa konstruoidun joukon koostumukseen. Tässä luvussa tarkastelen aluksi sellaisia tapauksia, joissa *me*-pronomini on jätetty pois ja pohdin, miten tämä vaikuttaa 'me'-joukon koostumukseen. Seuraavaksi pohdin *kaikki*-kvanttorin vaikutusta 'me'-joukon koostumukseen. Luvussa 3.2.2 käsittelen tapauksia, joissa pronominisubjekti on ilmipantuna.

Esimerkeissä 15 ja 16 persoonasubjektia ei ole ilmipantuna vaan persoona käy ilmi verbien persoonapäätteestä *-mme*.

15. Yksinkertaisen luonnontieteellisen tiedon huomiotta jättäminen on siis toinen keino, jolla **oikeutamme** sen, mitä **teemme** eläimille. Sen välillä, mitä **tiedämme** eläimistä ja miten **kohtelemme** niitä, on valtava kuilu. (EY251)

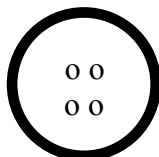
16. Eläimen "käyttötarkoitus" määrittää varsin paljon sitä, miten **suhtaudumme** niiden hyvinvointivaatimuksiin. (EY254)

Kun persoonasubjektia ei ole ilmipantu, hahmottuu 'me'-joukko geneeriseksi eli yleistäväksi: tähän joukkoon voi kuulua periaatteessa kuka tahansa, johon sanottu sopii. Tässä yhteydessä konstruoitu joukko nähdään homogeenisenä kollektiivina, jonka jäsenet eivät hahmotu yksilöiksi. Esimerkissä 15 monikon 1. persoonan muotojen referentti on

selvästi ihmiset, koska 'me'-joukko asetetaan kontrastiin eläinten kanssa: 'me ihmiset teemme eläimille jotakin'. Eläin ja ihminen esiintyvät eri rooleissa.

Ihmisjoukkojen koostumusta voidaan selvittää myös tarkastelemalla niiden kvanttoripronominien merkityksiä, joilla konstruoidun joukon viittausalaa spesifoidaan. *Kaikki* on kvanttori, joka hahmottaa joukon kollektiiviksi ja korostaa sen kokonaisuutta (Leino 1993: 251). Kuvio 1 havainnollistaa *kaikki*-kvanttorin merkitystä.

Kuvio 1. *Kaikki*-kvanttorin merkityksestä. Kuviossa 1 iso ympyrä edustaa joukkoa kokonaisuudessaan ja pienet ympyrät joukon jäseniä. Paksuilla viivoilla havainnollistetaan, että joukko käsitteistetään kollektiiviksi (Kuvio 1 mukailee Leinon (1993: 251) kuviota 3).

Esimerkeissä 17 ja 18 monikon 1. persoonan pronominin yhteyteen on liitetty kvanttori *kaikki*, joka tässä yhteydessä sulkee sisäänsä kaikki ihmiset.

17. Sen [tappamisen] tiedetään tapahtuvan – totta kai **me kaikki** tiedämme sen tapahtuvan – mutta sitä ei nähdä sellaisenaan, sen luonnetta ei huomioida. Se sysätään kauas ja sen taustalla häämöttävä raadollisuus desinfioidaan näkymättömäksi. (EY291)

Esimerkissä 17 *Kaikki*-kvanttori on hyvin affektinen, sillä sitä käyttämällä konstruoitu joukko nähdään samanmielisenä massana, joiden kuvitellaan ajattelevan samalla tavoin. Muille mielipiteille ei juuri anneta tilaa, vaan kaikkien ihmisten katsotaan toimivan tai ajattelevan tällä tietyllä tavalla (kaikki ihmiset tietävät tappamisen tapahtuvan). *Kaikki* luo näin homogeenisen joukon, johon kuulumiseen lukijalla ei ole sananvaltaa. Esimerkissä 17 'me'-joukkoon kuulumisen velvoittavuusaste kasvaa asiointilan vahvinta varmuusastetta ilmaisevan (VISK § 1608) *totta kai* -sanaliiton myötä. Eläinten tappaminen on siis asia, jonka ajatellaan olevan joka ikisen ihmisen tiedossa. Ja kun tämä asia kerran on jokaisella tiedossa, koskee esimerkin seuraavan virkkeen toteamus näin ollen myös lukijaa: lukija kuuluu joukkoon, jonka jäsenet sysäävät tappamisen kauas ja desinfioidavat sen näkymättömäksi.

Esimerkin 17 verbit ovat passiivimuotoisia lukuun ottamatta *tietää*-verbiä, joka on monikon 1. persoonassa. Passiivilla käyttämällä virkkeiden toimija häivytetään näkyvistä, jolla nähdäkseni pyritään viemään puheena olevaa aihetta vähemmän henkilökohtaiselle tasolle, mutta monikon 1. persoonan käyttö vie ikään kuin pohjan tältä tarkoitukselta täsmentämällä keihin passiivimuodoilla viitataan.

Vaikka *kaikki*-kvanttori hahmottaa joukon kollektiivina, näyttäisi monikon 1. persoonan käyttö vievän joukon koostumusta yksilöllisemmälle tasolle. Kokeillaan korvaustestiä:

Totta kai **kaikki tietävät** sen tapahtuvan.

Yllä olevassa virkkeessä on vaihdettu esimerkin 17 monikon 1. persoonassa ollut verbi kolmaspersoonaiseksi säilyttäen alkuperäisessä virkkeessä esiintynyt kvanttori. Pyrkimyksenäni on tarkastella, kuinka monikon 1. persoona vaikuttaa konstruoidun joukon koostumukseen. Ensinnäkin se, että ilman *me*-pronominia *kaikki*-kvanttori on helpompi tulkita kollektiiviin viittaavaksi, koska se ei suoraan poimi lukijaa tähän joukkoon kuuluvaksi toisin kuin monikon 1. persoona, joka tässä aineistossa on lähes poikkeuksetta inkluusiivinen eli lukijan mukaan lukeva. Kun lukijaa ei deiktisesti pakoteta johonkin joukkoon, jää hänelle periaatteessa mahdollisuus irtisanoutua 'kaikista'.

Joukon koostumuksen tulkintaan vaikuttaa tietenkin myös ympäröivä tekstikonteksti. Havainnollistan tätä esimerkillä 18.

18. Mediassa **me kaikki** olemme hyviä ihmisiä – sellaisia, jotka tahtovat eläimille hyvää. Ja tälle oletukselle sinettinsä antaa ympärille vilkaisu: toki **minä** itse olen moraalisesti puhdas ja toki vanhempani, perheeni, ystäväni, koko suomalainen yhteiskunta, on kyllin hyvä kohdellakseen eläimiä juuri siten kuin niitä tulee kohdella. (EY295)

Esimerkin 18 ensimmäisessä virkkeessä monikon 1. persoona saa seurakseen kvanttorin *kaikki*. Kun ottaa huomioon esimerkin toisen virkkeen, ei *kaikki*-kvanttori näyttäisi semanttisesti olevankaan totalitiivi. Näin siksi, että esimerkin toisessa virkkeessä esiintyy esiintyvä *minä* ei näytä viittaavan puhujaan itseensä vaan yleisesti 'kehen tahansa'. Helasvuo (2008) nimittää tällaista *minän* käyttöä avoimeksi yksikön 1. persoonaksi. Tällainen avoin *minä* yhdessä asiointilan vahvinta varmuusastetta ilmaisevan *toki*-

ilmauksen (VISK § 1608) kanssa tulkitsemaan koko katkelman ironiseksi: me kaikki emme todellakaan ole moraalisesti puhtaita.

Toisin sanoen: vaikka *kaikki*-kvanttori näennäisesti kattaa koko puheena olevan joukon jokaisen jäsenen, on sen merkitys tässä yhteydessä toisenlainen. Tässä yhteydessä monikon 1. persoonalla kvanttoreineen luo ironisen sävyn tekstiin yhdessä avoimen *minän* kanssa. *Me kaikki* on tässä yhteydessä kärjistäen pikemminkin 'ei kukaan'. Esimerkissä 18 monikon 1. persoonalla konstruoitu joukko ei nähdäkseni hahmotu kollektiiviksi lainkaan, vaan *kaikki* toimii ikään kuin vihjeenä katkelman ironisuudesta. Avoin *minä* vahvistaa tätä tulkintaa.

Tässä luvussa käsiteltyjen esimerkkikatkelmien analyysi osoittaa, että kun *kaikki*-kvanttoria käytetään yhdessä *me*-pronominin kanssa, ei puheenalainen joukko hahmotukaan kollektiiviksi vaan pikemminkin yksilöistä koostuvaksi. Kun *me*-pronominini jätetään pois ja persoonaa ilmaistaan vain possessiivisuffiksilla tai persoonapäätteellä, näyttäytyy konstruoitu joukko tällöin merkitykseltään kollektiivina.

3.2.2 'Me' yksilöinä

Tässä luvussa käsitelen monikon 1. persoonan tapauksia, joissa konstruoitu joukko hahmotetaan yksilöistä koostuvaksi. Aluksi paneudun sellaisiin esiintymiin, joissa *me*-pronominini on ilmipantuna, ja analysoin sitä, miten ilmipantu pronominisubjekti vaikuttaa konstruoidun joukon koostumukseen. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan sellaisia kvanttoripronomineja, jotka käsitteistävät 'me'-joukon yksilöiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi *moni*, *usea*, *muutama* ja *harva*, jotka kaikki nostavat jostakin kokonaisuudesta summittaisen määrän jäseniä mutta eivät spesifioi, kuinka suuresta määrästä on kyse. (Leino 1993: 153.) Olen järjestänyt kvanttorit sen perusteella, kuinka suuren osan ne kokonaisuudesta hahmottavat. Ensimmäiseksi käsitelen *monet*-kvanttoria, joka on luonteeltaan sikäli epätasällinen, että se ei ilmaise, onko kyseessä enemmistö vai vähemmistö.

Tässä aineistossa ilmipantu pronominisubjekti *me* näyttäisi toimivan retorisenä tehokeinona toiston muodossa mutta myös ikään kuin velvoitteena lukijalle, että tämän tulisi pohtia puheena olevaa asiaa. Havainnollistan *me*-pronominin tehtäviä esimerkeissä 19–20.

19. **Me emme** hyväksy, että sitä tietoista, tuntevaa eläintä, jonka tunnemme kenties biologian tunneilta, dokumenttielokuvista tai kotieläintiloilta, lyödään. (EY254)

Esimerkissä 19 konstruoidaan joukko, joka ei hyväksy tietoisten, tuntevien eläinten lyömistä. Kun pronominisubjekti on ilmipantuna, käsitteistetään joukko selvästi yksilöistä koostuvaksi. *Me*-pronomini näyttäisi avaavan lukijalle samastumispaikan, ja hänet ikään kuin velvoitetaan muodostamaan mielipide aiheesta.

20. Mielestäni on selvää, etteivät delfiinit ole delfinaariossa eläimiä tai luontoa varten. Ne ovat siellä meitä ihmisiä varten. **Me haluamme**, että eläimet ovat saatavilla, nähtävillä ja käytettävissä. (EY224)

Esimerkissä 20 *eläimet* ja *luonto* asetetaan kontrastiin *ihmisten* kanssa. Esimerkin toisessa virkkeessä *me*-pronominin tehtäväksi hahmottuu nähdäkseni tämän vastakkainasettelun alleviivaaminen ja sen korostaminen, että lukija kuuluu monikon 1. persoonalla ja *ihmiset*-ilmauksella konstruoituun joukkoon. Lukija pakotetaan pohtimaan delfinaarion olemassaoloon liittyvää problematiikkaa, koska hänelle ei anneta mahdollisuutta irtisanoutua tästä joukosta. Ilman persoonapronominia *ihmiset*-ilmaus antaa lukijalle mahdollisuuden irtisanoutua tästä konstruoidusta joukosta:

Ne ovat siellä ihmisiä varten.

Jos *me*-pronomini jätetään pois, konstruoituun joukkoon kuuluminen ei ole enää pakollista, koska *ihmiset*-ilmaus voi saada myös tulkinnan 'muut ihmiset kuin minä'. Kun *me*-pronominin referentti on täsmennetty esimerkin 20 toisessa virkkeessä, on loogista tulkita kolmannen virkkeen monikon 1. persoonan muotojen viittaavan tähän samaan ihmisten joukkoon.

Esimerkin kolmannessa virkkeessä on sekä ilmipantu *me*-pronomini että *-mme*-persoonapäätte liittyneenä *haluta*-verbiin, joista molemmat viittaavat ihmisiin, joita varten delfiinit ovat delfinaariossa. Nähdäkseni *me*-pronominin tehtävänä tässä yhteydessä on muistuttaa lukijaa, että hän todella on yksi niistä ihmisistä, joita varten delfinaario on olemassa. *Me*-pronominin läsnäolo saa 'meidät' näyttäytymään heterogeenisenä joukkona, jonka jokaisen jäsenen tulee miettiä puheenalaista aihetta. Eli siis: jos *me*-pronomini on ilmipantuna, ollaan lukijan kannalta huomattavasti

henkilökohtaisemmalla tasolla. Lukija ikään kuin veloitetaan pohtimaan, kuuluuko hän tähän 'me'-joukkoon vai ei.

Leinon (1993: 255) mukaan *monet*-kvanttoria käyttämällä joukko voidaan nähdä joko kollektiivina tai yksilöinä. Tämän aineiston analyysin perusteella *monet* hahmottaa joukon suurimmaksi osaksi yksilöinä, kuten esimerkissä 21.

21. **Monet meistä** elävätkin juuri siinä pinnallisuuden, tietämättömyyden ja unen maailmassa, josta Sontag varoittaa. (EY287)

Esimerkissä 21 monikkumuotoinen *monet*-kvanttori yhdessä *me*-pronominin kanssa ohjaa tulkitsemaan konstruoidun joukon yksilöistä koostuvaksi. Kvanttori ei siis näyttäisi itsessään merkitsevän automaattisesti sitä, että sillä konstruoitu joukko hahmottuu yksilöistä koostuvaksi, mutta *me*-pronominin yhteydessä tällainen tulkinta on ilmeinen.

Kun *monet*-kvanttoria käytetään yksikkömuotoisena, hahmottuu konstruoitu joukko entistä enemmän yksilöistä koostuvaksi. Havainnollistan tätä esimerkillä 22.

22. Tietynlaisen pseudotyhmyyden tilassa **meistä aivan liian moni** asettaakin toivonsa, kaiken luottamuksensa, poliitikoiden harteille. (EY293)

Monet-kvanttori poimii kokonaisuudesta osajoukon, joka on suhteellisen suuri (VISK § 764). Esimerkissä 22 monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyvä kvanttori on *moni*, jota täydentävät astemääritteet *aivan* ja *liian*. Vaika *moni* on merkitykseltään monikollinen, on se muodoltaan yksiköllinen (mts.). Yksikkömuotoinen *moni* *me*-pronominin kanssa hahmottaa konstruoidun joukon koostuvan selvästi yksilöistä. Ilman monikon 1. persoonaa tulkinta joukon koostumuksesta saattaisi muodostua toisenlaiseksi. Havainnollistan tätä poistamalla *me*-pronominin virkkeestä:

Tietynlaisen pseudotyhmyyden tilassa **aivan liian moni** asettaakin toivonsa, kaiken luottamuksensa, poliitikoiden harteille.

Kun monikon 1. persoona poistetaan virkkeestä, *moni* näyttäisi hahmottavan joukosta huomattavasti summittaisemman osajoukon. Kun deiktistä viittausta lukijaan ei ole, on *moni* helpompi tulkita jollain tapaa avoimemmaksi.

Esimerkissä 23 monikollinen superlatiivimuoto *useimmat* nostaa kokonaisuudesta enemmistöä edustavan joukon (Leino 1993: 253).

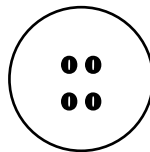
23. **Useimmat meistä** varmasti ajattelevat, että ei ole oikein kohdella eläimiä huonosti. Että hyvä kohtelu on vastuullista ja oikein. Mutta miksi? (SK33)

Useimmat-kvanttori hahmottaa kokonaisuudesta summittaisen osan, ja yksinään sen voidaan katsoa konstruoivan kollektiivin. Toimiessaan *me*-pronominin kanssa sen merkitys kuitenkin muuttuu: esimerkissä 23 konstroitu joukko hahmottuu yksilöistä koostuvaksi.

Edellisessä luvussa käsitellyn *kaikki*-kvanttorin lisäksi joukkoa kokonaisuudessaan tarkoittava totalitiivi on *jokainen*, jonka käyttöä tässä aineistossa esimerkki 24 edustaa.

24. Koska muutokset ruoankulutuksessa vaikuttavat **meihin jokaiseen** hyvin henkilökohtaisella tasolla, muutokset vääjäämättä aiheuttavat vastarintaa. (EY111)

Esimerkissä 24 'me'-joukkoon kuuluu jokainen eli joukko kokonaisuudessaan. Ilmaus on kuitenkin käsitteistetty hieman eri tavoin: nyt *me* viittaa yksilöihin eikä kollektiiviin toisin kuin *kaikki*-totalitiivia käytettäessä (Langacker 1999: 256). Toisin sanoen *jokainen* on merkitykseltään distributiivinen (VISK §752). Joukko voidaan jakaa yksilöihin. Kuvio 2 havainnollistaa *jokainen*-kvanttorin merkitystä.

Kuvio 2. *Jokainen*-kvanttorin merkityksestä. Kuviossa 2 iso ympyrä ilmaisee joukkoa kokonaisuudessaan ja pienet ympyrät joukon jäseniä. Paksuilla viivoilla korostetaan, että joukko käsitteistetään yksilöistä koostuvaksi (Kuvio 2 mukailee Leinon (1993:251) kuviota 4).

Voidaan ajatella, että käyttämällä *jokainen*-kvanttoria tuodaan aihe hyvin henkilökohtaiselle tasolle ja pakotetaan lukija ottamaan jonkinlainen asema tai näkökulma aiheeseen. Vaikka *jokainen*-kvanttori kattaa koko puheena olevan joukon,

tämän joukon käsitteistäminen yksilöistä koostuvaksi vaikuttaa huomattavasti siihen, miten vastaanottajaan suhtaudutaan: lukija on yksilö, jolla on mahdollisuus olla jotakin mieltä ja vaikuttaa asioihin.

Konstruoidun joukon koostumusta täsmentää vielä monikon 1. persoonan käyttö. Kuten jo edellisessä luvussa todettiin, on monikon 1. persoona omiaan ohjaamaan joukon tulkitsemista yksilöistä koostuvaksi kollektiivi-tulkinnan sijaan. Esimerkkien analyysi osoittaa myös, että kvanttorien merkitys voi muuttua, kun niiden yhteyteen liitetään *me*-pronomini: esimerkiksi *monet* ja *useimmat* hahmottavat konstruoidun joukon pikemminkin yksilöinä kuin kollektiivina silloin, kun ne esiintyvät yhdessä *me*-pronominin kanssa, kun taas ilman pronominia niiden merkitys näyttäisi viittaavan enemmän kollektiivitulkintaan.

3.3 Monikon 1. persoonan possessiivimuodot

Jotta monikon 1. persoonan viittausalaa ja konstruoitujen 'me'-joukkojen koostumusta ja ominaisuuksia voitaisiin selvittää mahdollisimman tarkasti, tulee ottaa huomioon, millaisiin asioihin monikon 1. persoonalla ilmaistu possessiivisuus liittyy. Toisin sanoen on syytä analysoida sitä, millaisten asioiden nähdään olevan yhteisiä tälle 'me'-joukolle. Aineiston analyysin perusteella keskeisimmiksi monikon 1. persoonan possessiivimuodoiksi hahmottuvat ihmisen mentaalista toimintaa kuvaavat substantiivit, kuten *uskomuksemme*, *asenteemme*, *käsityksemme* ja *näkemyksemme*. Possessiivimuotojen analyysissa tulee ottaa huomioon, että edellä mainitut muodot viittaavat lähes poikkeuksetta johonkin spesifiin maailmankuvaan eivätkä siihen seikkaan, että erilaisilla ihmisillä on erilaisia uskomuksia, asenteita, käsityksiä tai näkemyksiä. Esimerkki 25 havainnollistaa, että kyseessä on jokin juuri tietynlainen asenne eläimiä kohtaan.

25. Koska eläin on tällä hetkellä lain edessä objekti, väline, "ei-yksilö" ja omaisuutta, on **asenteemme** eläimiin tietynlainen. Jos eläinten subjektiviteetti kirjattaisiin lakiin, olisi tällä selkeä merkitys **asenteidemme** kehittymisen kannalta. (EY 86)

Esimerkin 25 ensimmäisessä virkkeessä kerrotaan 'me'-joukon asenteen eläimiä kohtaan olevan juuri tietynlainen. Tämä tietynlainen asenne johtuu siitä, että eläimet nähdään lain edessä objekteina, "ei-yksilöinä" ja omaisuutena. Kun eläville olennoille annetaan

tällaisia ominaisuuksia, saa tämä tietynlainen asenne negatiivisen sävyn. 'Me'-joukon asenne eläimiä kohtaan on vääränlainen. Tätä tulkintaa vahvistaa myös esimerkin toisessa virkkeessä ilmaistu asenteiden kehittymisen tarve: jos asenteiden pitää kehittyä, on nykytilanne ilmeisesti huono.

Esimerkissä 26 possessiivisuus liittyy 'me'-joukon uskomuksiin ja toimintaan.

26. Voi myös olla, että ihmisen tai eläinten eloonjäämistä tulee uhkaamaan joko jokin luonnonkatastrofi tai tauti (esim. ilmastonmuutos tai lajien väliset sairaudet), joka pakottaa meidät muuttamaan **uskomuksiamme** ja **toimintaamme** eläinten käytön ja yhteiselon suhteen hyvinkin ripeästi. (EY92–93)

Esimerkissä 26 kuvataan mahdollista tilannetta, jossa jokin hallitsematon voima uhkaisi koko eläinkunnan eloonjäämistä, jolloin ihmisten tulisi muuttaa ajatusmaailmaansa ja toimintapojaan johonkin suuntaan. Ennen esimerkin 26 katkelmaa samalla sivulla argumentoidaan, että ihmisen ja eläinten suhde ei voi perustua eläimen hyväksikäyttöön, vallankäyttöön tai systemaattiseen eläimen hengen riistämiseen. 'Me'-joukko ei näyttäisi jakavan tällaista arvomaailmaa, koska sen jäsenten tulisi muuttaa uskomuksiaan ja toimintaansa. Tekstissä impikoidaan, että muutoksen tulisi tapahtua suuntaan, jossa ihmisen ja eläinten suhde ei perustu hyväksikäyttöön. Toisin sanoen monikon 1. persoonalla konstruoidun joukon uskomukset ja toiminta perustuvat eläinten hyväksikäyttöön, vallankäyttöön ja systemaattiseen eläimen hengen riistämiseen.

Esimerkkien 25 ja 26 sanoman voisi tiivistää seuraavalla tavalla. 'Me'-joukon jakama asenne eläimiä kohtaan on sellainen, jonka tulisi kehittyä, koska se on nykyisellään vääränlainen.

Esimerkeissä 27 ja 28 kuvataan 'me'-joukolle ominaisia tapoja.

27. **Tapamme** asettaa lemmikit ja tuotantoeläimet eriarvoiseen asemaan on ristiriitainen. (SK41)

28. Kysymysten esittäminen vaatisi kokonaisvaltaista muutosta **tavassamme** kohdella muita eläimiä, ja monet meistä haluavat pitää kiinni ihmiskeskeisestä maailmankuvasta, vanhanmallisesta eläinsuhteesta. (EY291)

Esimerkissä 27 'me'-joukolla nähdään olevan ristiriitainen tapa asettaa lemmikit ja tuotantoeläimet eriarvoiseen asemaan. Kyseessä on spesifi ihmisen arvomaailmaan perustuva ajatusmalli: ihminen on ylivertainen suhteessa toislajisiin eläimiin. Esimerkissä 28 kysymysten esittämisellä viitataan toislajisten eläinten hyväksikäytön kyseenalaistamiseen. Jos hyväksikäyttö kyseenalaistetaan, on kokonaisvaltainen muutos muiden eläinten kohtelussa välttämätöntä. Molemmat esimerkit edustavat tälle aineistolle prototyypistä monikon 1. persoonaan liittyvää possessiivisuutta. Niissä konstruoidulle 'me'-joukolle annetaan ominaisuuksia, jotka näyttäytyvät ikään kuin yleisinhimillisinä: ihmisille on ominaista asettaa erilajisia eläimiä eriarvoiseen asemaan ja kohdella muita lajeja huonosti.

Aineistossani argumentaatio perustuu pitkälti sellaisiin esisopimuksiin, joiden mukaan toislajisia eläimiä ja luontoa tulee kunnioittaa. Tällainen esisopimus käy ilmi esimerkistä 29, jossa ihmisen vastuu ympäristöstä oletetaan olevan itsestänselvyys.

29. **Vastuumme** ympäristöä ja muita elämänmuotoja kohtaan edellyttää, että pohdimme uudelleen suhdettamme loputtomaan kasvuun ja yhä enenevään aineelliseen kulutukseemme. (EY97)

Esimerkin 29 presuppositio on, että ihmiset ovat vastuussa ympäristöstä ja muista elämänmuodoista. Kun tämä vastuu otetaan annettuna, kertoo se jo jotakin aineistoteosten arvomaailmasta: vastuu ympäristöstä ja muista elämänmuodoista on niin itsestänselvä asia, ettei sitä tarvitse edes erikseen eksplikoida. Näin tekstiin rakentuu myös jonkinlainen ympäristötietoinen erityisyleisö, jonka jäseniä ei tarvitse muistuttaa tästä vastuusta.

Possessiivisuus liittyy tässä aineistossa joskus myös asioihin tai ominaisuuksiin, jotka ovat selvästi tulkittavissa syyttäviksi ja yleisöä kritisoiviksi:

30. Eläin muuttuu esineeksi, joka on tarkoitettu **hedonismiamme** varten, käytettäväksi. Ihminen ei ole enää osa maailmaa, osa eläinkuntaa, vaan tuo maailma ja eläinkunta ovat olemassa vain, jotta hän voisi hyödyntää niitä. (EY288)

Kielitoimiston sanakirjan mukaan hedonismi on etiikan suunta, jonka mukaan vain nautinto on arvokasta (KS s.v. *hedonismi*). Esimerkissä 30 hedonismi liitetään osaksi 'me'-joukkoa, jolloin lukijaa melko eksplisiittisesti syytetään sellaiseksi ihmiseksi, joka

oman nautintonsa takia esineellistä toislaajaisia eläimiä. Tällainen käytös ei yleensä näyttäyty kovin positiivisessa valossa.

Syötäväksi kasvatetut eroaa monikon 1. persoonan possessiivimuotojen suhteen *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksesta siten, että siinä esiintyy huomattavan usein lihansyöntiin liittyvää sanastoa. *EY* ei liitä kertaakaan tällaista ominaisuutta 'me'-joukkoon. Eroa on myös siinä, että *SK*:n possessiivimuodot esiintyvät huomattavan usein ihmisen konkreettiseen toimintaan liittyvien substantiivien kanssa. Esimerkiksi *lihankulutus* kuvaa hyvin spesifiä toimintaa, kun taas *asenteet* viittaa huomattavasti skemaattisempaan ja abstraktimpaan kokonaisuuteen.

Esimerkit 31 ja 32 ovat peräisin *Syötäväksi kasvatetuista* ja niissä *-mme*-persoonapäätte liittyy liha-aiheiseen sanastoon.

31. Emme ole aina syöneet näin paljon lihaa. **Lihankulutuksemme** on kolminkertaistunut 60 vuodessa elintason nousun myötä. (SK20)

32. Nyt lihasta on tullut edullista arkiruokaa, ja samalla lihateollisuus on kehittynyt ja tuotevalikoima kasvanut. Vuosien varrella **lihannälkämme** on vain yltenyt. (SK20)

Kuten jo mainittu, ei esimerkkien 31 ja 32 kaltaista käyttöä esiinny *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksessa lainkaan. Lukijaa ei *EY*:ssä siis nimitetä esimerkiksi lihansyöjäksi, joka teoksessa nähdään poikkeuksetta vääränlaisena ominaisuutena, toimii tämä silti jollakin tapaa väärin, koska hänen tulee jatkuvasti tehdä muutoksia ajatusmaailmaansa. Liha-aiheinen sanasto selittyy *Syötäväksi kasvatetuissa* toki myös sillä, että teos keskittyy yksinomaan lihan ja muun eläinperäisen ruoan tuotantoon, kun *Eläimet yhteiskunnassa* on ennemminkin filosofinen tietoteos.

Muita monikon 1. persoonan possessiivimuotoja ovat esimerkiksi *yhteiskuntamme* ja *aikamme*, joista molemmat viittaavat yhteiskunnan nykytilaan. Molempia esiintyy aineistossa muutamia kertoja. *Aikamme*-tapauksista jotkut ovat tulkittavissa niin, että ne voisivat viitata ihmisiin ja eläimiin yhdessä.

4 Monikon 1. persoona toimijana

Tämän luvun keskiössä on monikon 1. persoona toimijana: milloin *me* on aktiivisena toimijana ja milloin taas passiivisena osapuolena. Analysoin monikon 1. persoonan

muotojen semanttisia rooleja, minkä lisäksi kiinnitän huomioni monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyvien verbien semantiikkaan ja aspektiin. Toisin sanoen pohdin sitä, millaisten verbien yhteydessä monikon 1. persoonan muotoja esiintyy ja millaisena niillä esitetty toiminta näyttäytyy.

Monikon 1. persoonan muotojen toimijuutta on mielekästä selvittää ensinnäkin siksi, että tällöin saadaan kattava kuva konstruoidun joukon luonteesta. Koska inklusiiviset monikon 1. persoonan muodot sulkevat sisäänsä sekä kirjoittajan että lukijan, kertoo konstruoidun joukon aktiivinen tai passiivinen luonne kirjoittajan suhtautumisesta lukijaan. Semanttisten roolien analyysi vastaa siis osaltaan siihen, millaiselle yleisölle teksti on suunnattu. Lisäksi monikon 1. persoonan muotojen yhteydessä esiintyvät verbit kertovat konstruoidun 'me'-joukon toiminnan luonteesta, toisin sanoen siitä, millainen toiminta nähdään yhteiseksi tälle konstruoidulle joukolle.

4.1 Semanttiset roolit

Semanttisiksi rooleiksi kutsutaan verbien täydennysten tyyppejä siltä kannalta, miten ne osallistuvat verbin ilmaisemaan tilanteeseen (VISK, Määritelmät: *semanttinen rooli*). Vaikka semanttisia rooleja on tutkittu paljon, ei mitään vakiintunutta roolistoa ole olemassa (VISK § 446). Tässä tutkielmassa mielenkiinnon kohteena on ennen kaikkea se, katsotaanko monikon 1. persoonalla konstruoidujen joukkojen jäsenten olevan aktiivisia toimijoita vai passiivisia osapuolia. Tästä syystä käsittelen ainoastaan kahta tämän tutkielman aineistosta keskeisimmäksi nousevaa roolia: agenttia ja patienttia. Downtyn (1991: 571) mukaan vain kaksi prototyyppisyyteen perustuvaa roolia riittää, koska perinteisten semanttisten roolien kategoriat eivät ole yhtenäisiä. Hän nimittää näitä kahta roolia protoagentiksi ja protopatientiksi. Savola (2015: 13) on suomentanut Downtyn kuvauksen protoroolien ominaisuuksista seuraavalla tavalla.

Protoagentin ominaispiirteet:

- a) tahdonalainen osallisuus tapahtumaan tai tilaan
- b) kognitiivinen tai emotionaalinen toiminta (ja/tai havainnoiminen)
- c) taipumus aiheuttaa tapahtuma tai tilanmuutos toiselle osallistujalle
- d) liike (suhteessa toisen osallistujan asemaan)
- e) (olemassaolo riippumattomana verbin nimeämästä tapahtumasta)

Protopatientin ominaispiirteet:

- a) tilanmuutoksen läpi käyminen
- b) kumulatiivinen teema (incremental theme)²
- c) toinen osallistujan kausaalisen vaikutuksen alaisuus
- d) paikallaan oleminen suhteessa toisen osallistujan liikkeeseen
- e) (olemassaolo riippuvaisena verbin nimeämstä suhteesta)

Käsittelen monikon 1. persoonaa aktiivisena toimijana luvussa 4.1.1 ja passiivisena osapuolena luvussa 4.1.2.

4.1.1 'Me' aktiivisena toimijana

Tämän tutkielman aineistossa monikon 1. persoona on yleisimmin agenttina eli aktiivisena toimijana. Monikon 1. persoonalla konstruoidun joukon jäsenet osallistuvat tilanteeseen tai toimintaan aktiivisesti ja aiheuttavat muutoksen tilanteessa tai toisessa osallistujassa. Aineiston agentit esiintyvät useimmiten imperfektiivisten verbien yhteydessä.

Kognitiivisen kieliopin termistön mukaan imperfektiivisille verbeille on ominaista se, ettei niiden ilmaisemalla toiminnalla ole selkeää alku- tai loppupistettä. Perfektiiviset verbit puolestaan kuvaavat konkreettista, yksittäistä tekoa, jolla on alku- ja loppupiste. Verbien jaottelu imperfektiivisiin ja perfektiivisiin ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton, koska monia verbejä voidaan käyttää aspektuaalisesti eri tavoin, jolloin voidaan ilmaista sekä imperfektiivistä että perfektiivistä toimintaa. (Langacker 2008: 147–148.) Tässä aineistossa kuitenkin ne verbit, jotka esiintyvät monikon 1. persoonan yhteydessä, ovat lähes poikkeuksetta tulkittavissa luonteeltaan imperfektiivisiksi.

Esimerkissä 33 monikon 1. persoonan muoto on agentin roolissa, ja se aiheuttaa muutoksen eläimissä, joita käytetään makutottumuksien ja elämyshalujen tyydyttäjinä. Eläimet "tulevat käytetyksi" eli niihin kohdistuu muutos.

33. Vaikka tarkoitan "eläimillä" kaikkia eläinlajeja, painopiste kirjoituksessa on niissä eläimissä, joita **käytämme** makutottumuksien ja elämyshalujen tyydyttäjinä. (EY83)

---

² Käsitettä on avannut esimerkiksi Rothstein (2001).

Esimerkissä 33 persoonapäätte *-mme* on liittyneenä *käyttää*-verbiin. Tässä kontekstissa olen katsonut *käyttää*-verbin olevan luonteeltaan imperfektiivinen, koska se kuvaa nähdäkseni pikemminkin jotakin yleisinhimillistä toimintaa kuin yksittäistä, konkreettista tekoa. Esimerkissä 33 'eläinten käyttäjä' on agentin roolissa, eli aktiivinen toimija. Koska tässä yhteydessä monikon 1. persoonan persoonapäätte *-mme* on viittausalaltaan inklusiivinen, kuuluu myös lukija tällöin tähän 'eläinten käyttäjien' joukkoon. Näin ollen lukija pakotetaan omaksumaan tietynlainen rooli. Kun monikon 1. persoona on agentin roolissa, lukijalle ei jätetä tilaa olla samastumatta tähän annettuun joukkoon, vaan hänelle ikään kuin osoitetaan paikka, jossa hän välttämättä seisoo. Tällaisessa tilanteessa nousee esiin kysymys siitä, että mitä jos lukija ei samastukaan tähän 'eläinten käyttäjien' joukkoon.

Kuten jo mainittu, monet tämän tutkielman aineiston verbit ovat aspektiltaan monikäyttöisiä ja voivat siksi kuvata sekä imperfektiivistä että perfektiivistä toimintaa. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi 33 esiintyvä *käyttää*, mutta myös esimerkin 34 *vangita* ja *pakottaa*. Esimerkki 34 on peräisin artikkelista, jossa käsitellään yleisesti toislaajisten eläinten hyväksikäyttöön liittyvää problematiikkaa eläintarhoissa ja erityisesti tamperelaisessa Särkänniemi-huvipuistossa sijaitsevan delfinaarion toimintaa koskevia epäkohtia.

34. En kuitenkaan usko asian [sukupuuttoaalton] ratkeavan sillä, että **vangitsemme** eläimiä ja **pakotamme** ne visuaalisiksi kuriositeeteiksi. (EY244)

Esimerkissä 34 monikon 1. persoonalla ilmaistuksi aktiiviseksi toimijaksi hahmottuu 'eläinten vangitsija ja pakottaja'. Verbit *vangita* ja *pakottaa* ovat tässä kontekstissa nähdäkseni imperfektiivisiä, sillä niillä viitataan pikemminkin ihmisten vuosisatoja jatkuneeseen tapaan vangita toislaajisia eläimiä eläintarhoihin kuin mihinkään konkreettiseen vangitsemis- tai pakottamistapahtumaan. Kuten esimerkiksi 33 myös esimerkiksi 34 monikon 1. persoonan rooli agenttina aiheuttaa sen, että *-mme* persoonapäätteellä konstruoituun joukkoon kuuluvalla lukijalle ei anneta mahdollisuutta irtisanoutua kuvatusta toiminnasta. Hänet pakotetaan vangitsijan ja pakottajan rooliin.

Esimerkissä 35 agentiksi hahmottuu 'me'-joukko, joka kohtelee eläimiä tietyllä tavalla.

35. Jos eläimet ovatkin tietoisia olentoja, tarkoittaako se, ettei niitä saisikaan kohdella niin kuin nyt **kohtelemme**? (SK36–37)

Esimerkin 35 presuppositiona on, että eläimiä kohdellaan niin, että niiden oletetaan olevan ei-tietoisia olentoja. Mutta koska eläimet ovat tiedostavia olentoja, niitä tulisi kohdella hyvin. Eläimiä kohdellaan siis tällä hetkellä vääränlaisella tavalla. Kielitoimiston sanakirja kuvaa *kohtelemista* menettelyksi jollakin tavalla jotakin kohtaan (KS s.v. *kohdella*). Kuvaukseen ei kuulu mainintaa verbin sävystä, mutta sävy käy ilmi erityisesti *saisikaan*-ilmauksesta, jossa *-kaan*-liitepartikkeli ilmaisee kielteisyyttä puheenalaiseen asiaan. Toisin sanoen tällä hetkellä eläimiä kohdellaan huonolla tavalla, mutta informaatio niiden tietoisuudesta pakottaa ihmiset muuttamaan "kohtelemistapojaan".

Aineiston analyysi osoittaa, että kun monikon 1. persoona on agentin roolissa, ilmaistaan lauseessa hyvin usein jotakin negatiivista toimintaa; 'me' teemme jotakin väärin. Ihmiset esimerkiksi käyttävät eläimiä hyväkseen, kohtelevat eläimiä huonosti, vangitsevat niitä ja pakottavat ne visuaalisiksi kuriositeeteiksi. Ihmiset myös kieltävät eläimiltä niiden merkityksen ja oikeuttavat eläinten välinearvon. Kun monikon 1. persoona on agentin roolissa, esitetään lauseessa ilmaistu toiminta nähdäkseen jotenkin pakollisempana: agenttiivisuudella velvoitetaan lukija kiinnittämään asiaan huomiota ja ottamaan rooli tämän konstruoidun 'me'-joukon jäsenenä. Agentin rooliin kuuluu keskeisenä aktiivinen toiminta, jolloin odotusemukaista on, että agentti toimii myös tietoisesti. Tämän luvun esimerkeissä esiintyvät verbit kuvaavat toimintaa, joka ainakin perinteisesti mielletään vääränlaiseksi. Aktiiviset toimijat eli tässä yhteydessä monikon 1. persoonalla konstruoitu joukko, joka sulkee sisäänsä sekä kirjoittajan että lukijan, toimivat tietoisesti väärillä tavoilla.

4.1.2 'Me' passiivisena osapuolena

Tässä aineistossa monikon 1. persoonan yleisin semanttinen rooli on ylivoimaisesti agentti. Patientin roolissa 'me' esiintyy harvoin. Tarkastelen tässä luvussa kuitenkin niitä harvoja tapauksia, joissa 'me' hahmottuu passiiviseksi osapuoleksi. Pyrin osoittamaan, miksi ja millaisissa yhteyksissä tällaista passiivisuutta esiintyy.

Esimerkit 36–37 edustavat monikon 1. persoonan esiintymistä patientin roolissa.

36. Koska muutokset ruoankulutuksessa **vaikuttavat meihin jokaiseen** hyvin henkilökohtaisella tasolla, muutokset vääjäämättä aiheuttavat vastarintaa. (EY111)

Esimerkin 36 agenttina toimii *muutokset ruoankulutuksessa*, joka vaikuttaa *meihin jokaiseen*. Monikon 1. persoona on tässä yhteydessä näin ollen vaikutuksenalainen olio eli patientti. Kun monikon 1. persoona on patientin roolissa, voidaan 'me'-joukko nähdä tällöin kohteena, johon jokin abstrakti asia (muutokset ruoankulutuksessa) vain *vaikuttaa*. 'Meillä' ei tässä tapauksessa olisi mahdollisuutta vaikuttaa näihin tapahtumiin, vaan joukon jäsenten tulisi vain ottaa nämä vaikutukset vastaan. Voisiko olla niin, että kun monikon 1. persoona on patientin roolissa, lukijan olisi helpompi samastua tähän joukkoon, koska häneltä ei suoraan vaadita mitään? Esimerkissä 36 *muutokset* esitetään itsestään tapahtuvana, vaikka selvästi *muutoksiin ruoankulutuksessa* tarvitaan inhimillinen toimija, joka ruokaa kuluttaa.

37. Tieto kärsimyksestä ympärillämme, ymmärrys muiden olentojen pahoinvoinnista, voi satuttaa **meitä**, saada **meidät** pahoinvoiviksi. (EY286)

Esimerkissä 37 agentin roolissa on abstrakti *tieto*, joka satuttaa 'meitä' ja saa 'meidät' pahoinvoiviksi. 'Me' hahmottuu siis jälleen patientiksi. Esimerkki 37 on hyvin samankaltainen esimerkin 36 kanssa sikäli, että molemmissa jokin abstrakti asia vaikuttaa ihmiseen ja ihminen näyttäytyy passiivisena osapuolena, joka ottaa nämä vaikutukset vastaan. Esimerkissä 37 ei täsmennetä esimerkiksi sitä, mistä ja keneltä tieto on peräisin. Ja onko *tieto* todellakin se, joka 'meitä' satuttaa vai olisiko se sittenkin eläinten pahoinvointi, joka 'meidät' saa pahoinvoiviksi.

Kun tässä aineistossa 'me'-joukko käsitteistetään passiiviseksi osapuoleksi, on kyseessä useimmiten tilanne, jossa jokin abstrakti asia vaikuttaa joukkoon. Tällöin 'me' ei näyttäydykään aktiivisena ja tietoisena väärintekijänä vaan pikemminkin voimattomana ja viattomana joukkona. Nähdäkseni tällaisella retoriikalla yleisö pyritään saamaan vakuutettua ikään kuin pehmeämmin keinoin kuin silloin, kun 'me'-joukko nähdään aktiivisena väärintekijänä. Monikon 1. persoonan ollessa patientin roolissa, näyttäytyy kuvattu toiminta lukijan kannalta myös vähemmän pakollisena, sillä lukijalta ei suoraan vaadita mitään.

4.2 Verbien merkitykset ja aspekti

Tässä alaluvussa otan tarkempaan käsittelyyn monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyvät verbit. Käsittelen verbien semantiikkaa ja pohdin myös sitä, millaisia verbejä muunlaisten persoonailmausten yhteydessä esiintyy. Lisäksi kiinnitän huomiota verbien aspektiin eli siihen, miten verbit ilmaisevat tilanteen kestoa. Kun verbi on aspektiltaan rajattu, puhutaan perfektiivisistä verbeistä. Imperfektiiviset verbit taas ovat aspektiltaan rajaamattomia. (VISK § 1498.)

Tutkielman aineiston analyysi osoittaa, että monikon 1. persoonan muodot esiintyvät lähes yksinomaan imperfektiivisten verbien yhteydessä. Nämä verbit ovat usein luonteeltaan ihmisen kognitiivisia toimintoja kuvaavia eli kognitioverbejä. Pajunen (2001: 309) määrittelee kognitioverbin näin: kognitioverbit kielentävät propositionaalisia asenteita sekä tiedollisia tiloja ja prosesseja. Koska aineistona olevan eläinten oikeuksia käsittelevän tietokirjallisuuden yhtenä keskeisimmistä tavoitteista voidaan pitää vaikuttamista lukijan maailmankuvaan ja arvomaailmaan, ei kognitioverbien runsaus ole kovinkaan yllättävää.

Tämän aineiston lauseissa, joissa monikon 1. persoonaa esiintyy, ilmaistaan lähes poikkeuksetta asioita, joiden tekeminen mielletään yleensä vääräksi. Tällaisen negatiivisiin mielikuviin keskittyvän retoriikan voidaan katsoa olevan tämän tutkielman aineistolle hyvin tyypillistä. Aihetta olisi mahdollista lähestyä myös positiivisten mielikuvien avulla: jos kieltojen ja väärin toimintatapojen muistuttamisen sijasta lukijaa kannustettaisiin toimimaan oikeanlaisella tavalla, saisi koko teksti aivan erilaisen sävyn. Tutkielman aineistosta ei juuri löydy tällaista positiivisia mielikuvia korostavia argumentteja, mutta ainakin yksi poikkeus kuitenkin löytyy:

38. Esimerkiksi sähköautojen tuotekehityksessä viime vuosien aikana otetut edistysaskeleet todistavat **innovointikykyjemme** laajuudesta uusien ratkaisutarpeiden edessä. (EY98)

Esimerkissä 38 monikon 1. persoonalla konstruoidulle joukolle annetaan positiiviseksi mielletävä ominaisuus: innovointikyky. Tällainen argumentaatio korostaa joukon hyviä puolia ja voi toimia jopa lukijaa kannustavana.

Negatiiviset mielikuvat rakentuvat tämän tutkielman aineistossa esimerkiksi niin, että ihmiset ja toislaajiset eläimet rinnastetaan keskenään ja niiden samankaltaisuuksia korostetaan. Negatiivinen sävy syntyy taas siitä, että 'me'-joukon

jäsenten ei katsota näkevän tai ymmärtävän näitä kaikkia eläinlajeja yhdistäviä piirteitä, vaan he esimerkiksi hyväksikäyttävät toislajisia eläimiä. Myös kärjistäminen on usein käytetty tapa tuottaa tekstiin negatiivista sävyä. Rinnastus ja kärjistäminen ovat niin sanotun faktuaalisen argumentoinnin keinoja: tällaiseen argumentaatioon kuuluu kirjoittajan roolin häivyttäminen, jolloin puheenaalaiset asiat näyttävät kirjoittajasta riippumattomilta tosiasioilta. (Jokinen 1999: 140.) Esimerkissä 39 ihmiset ja eläimet rinnastetaan.

39. Kun **toislajisesta eläimestä** tulee **meille** aito, todellinen olento, **muutumme me** sen omistajasta ja hallitsijasta sen **kanssakulkijaksi**. Samalla **me ymmärrämme**, että eläinkunta ei ole väline omille **haluillemme**, vaan **me** itse vain yksi osa sitä ja **näemme tekojemme** seuraukset, vastuun, sekä yhteydet. (EY309)

Esimerkissä 39 monikon 1. persoonan muotojen referentiksi hahmottuu ihmislaji. Tämä tulkinta syntyy *toislajinen eläin* -käsitteen käytöstä, jolla viitataan ei-inhimillisiin eläimiin, jolloin monikon 1. persoonan muodot viittaavat välttämättä ihmislajiin. Esimerkin 39 kaltainen rinnastus on hyvin tyyppillinen tutkielmani aineistolle. Erityisesti *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksessa *toislajinen eläin* -käsitettä käytetään runsaasti, ja ihmisten ja muiden eläinlajien yhtäläisyyksiä korostetaan useasti. Tämä on kiinnostava retorinen keino: kun toislajiset eläimet asetetaan ikään kuin "samalle viivalle" ihmisten kanssa, näyttäytyy ei-inhimillisten eläinten hyväksikäyttö vääränlaisena. Esimerkissä 39 tällaista "samalle viivalle" asettamista ilmaisee *kanssakulkija*-käsite, joka alleviivaa ihmiseläimen ja toislajisten eläinten samanarvoisuutta. Argumentti perustuu ajatukselle samanarvoisten olentojen yhdenvertaisesta kohtelusta: jos ihmistä ei saa kohdella huonosti, miksi muita eläimiä saisi?

Esimerkissä 40 ihmisten ja toislajisten eläinten samanarvoisuus on eksplikoitu selvästi toteamalla, että ihminen on yksi eläinlaji muiden joukossa.

40. Hieman Descartesin jälkeen Charles Darwin kuitenkin osoitti meille, että **me ihmiset olemme yksi eläinlaji muiden joukossa**. Nykyään pidetään selvänä, että esimerkiksi nisäkkäät ja linnut ovat tietoisia olentoja kuten ihmisetkin. (EY251)

Esimerkki 40 kiteyttää hyvin tämän aineiston keskeisimmän esisopimuksen: toisia ihmisiä tulee kohdella hyvin, ja koska ihminen on osa eläinkuntaa, ei myöskään toislajisten eläinten huonoa kohtelua tulisi hyväksyä. Kun koko aineiston argumentaatio

pohjautuu tällaiselle ajatukselle, saa 'me'-joukon vääränlaisen toiminnan korostaminen tekstiin aikaan syyllistävän sävyn.

Esimerkissä 41 *tuntoiset, tietoiset olennot* viittaa ei-inhimillisiin eläimiin.

41. Me olemme tottuneet näkemään tuntoiset, tietoiset olennot silkkana biologisena materiana, jota voidaan käyttää kulinarismin tavoittelussa, sohvanpäällysten tuottamiseksi, hupunreunusten lähteenä, elinkeinona, kauppatavarana, valuuttana. (EY294)

Kun toislaisille eläimille annetaan tällaiset ominaisuudet, tuntuu niiden käyttäminen "silkkana biologisena materiana" väärältä. Monikon 1. persoonalla on tässäkin esimerkissä agentin roolissa, eli toisin sanoen se toimija, joka on tottunut näkemään ei-inhimilliset eläimet silkkana biologisena materiana. Näin ollen lukija jälleen pakotetaan tähän väärin toimivien joukkoon. Esimerkissä 41 käytetään lisäksi ääri-ilmausta *silkkana*, mikä osaltaan lisää negatiivista sävyä kuvattuun toimintaan. *Silkkana*-ilmauksen käyttö implikoi, että *tuntoiset, tietoiset olennot* ovat todellisuudessa paljon muutakin kuin ainoastaan biologista materiaa, jota ihminen voi käyttää hyödykseen.

Konstruoidun joukon toiminnan vääräisyys voidaan ilmaista tekstissä myös eksplisiittisesti, kuten esimerkissä 42.

42. Kuten Francione on nykytoimintaamme osuvasti kiteyttänyt: käytämme paljon aikaa ja rahaa löytääksemme oikean ratkaisun väärille teoille. (EY95)

Esimerkin 42 'me' käyttää paljon aikaa ja rahaa löytääkseen oikean ratkaisun väärille teoille. Siis: 'me'-joukon jäsenet toimivat väärin ja koettavat kaikin mahdollisin tavoin löytää oikeutuksen tällaiselle toiminnalle. Monikon 1. persoonalla konstruoidun joukon toiminnan luonne on eksplikoitu tekstissä: se on vääränlaista. Sen lisäksi, että esimerkissä kuvattu toiminta hahmottuu vääränlaiseksi, on hyvä huomata monikon 1. persoonan olevan agentin roolissa. Kuten luvussa 3 todettiin, monikon 1. persoonan ollessa agenttina nähdään konstruoituun ryhmään kuulumisen jollakin tapaa pakollisempaan. Tutkielman aineistolle on hyvin tyypillistä tällainen esimerkin 42 kaltainen tapa käsitteistää negatiivista toimintaa: toimintaa kuvaavan virkkeen verbi on monikon 1. persoonassa ja agentin roolissa. Lukija kuuluu monikon 1. persoonalla konstruoituun joukkoon, jolloin esimerkissä esitetty syytös kohdennetaan suoraan lukijalle.

Esimerkissä 43 toiminnan väärä käy ilmi 'me'-joukkoon liitetystä toimintatavasta.

43. Juuri itsepetos saa meidät sivuuttamaan omien tekojemme ja muiden kohtaaman kärsimyksen välisen yhteyden yksinkertaisesti piilottamalla tuon kärsimyksen pintojen alle. Epämukava tieto muuttuu näkymättömäksi. (EY289)

Esimerkissä 43 'me' hahmottuu joukoksi, jonka jäsenet sivuuttavat omien tekojensa vaikutuksen muiden kohtaamaan kärsimykseen. 'Me' näyttäytyy siis joukkona yksilöitä, jotka harjoittavat itsepetosta. Toisin kuin suurimmassa osassa monikon 1. persoonan esiintymiä, on *me*-pronomini esimerkissä 43 protopatientin roolissa. Kun abstrakti *itsepetos* on toimijana ja monikon 1. persoonalla konstruoitu joukko taas passiivisena osapuolena, ei katkelma ensi näkemältä vaikuta kovin syyllistävältä. Mutta itsepetos on kuitenkin inhimillinen toiminto, jota juuri 'me' harjoittaa, joilloin 'me'-joukkoon kuuluva lukija joutuu pakostikin väärintekijän rooliin.

Monikon 1. persoonan käyttö keskittyy tässä aineistossa siis suureksi osaksi sellaisiin tekstinkohtiin, joissa kuvataan jotakin inhimillistä toimintaa, joka näyttäytyy negatiivisessa valossa. Kuten jo aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, monikon 1. persoonan esiintyy lähes ainoastaan imperfektiivisten kognitioverbien yhteydessä, mikä kertoo siitä, että tällainen negatiiviseksi mielletty toiminta liittyy ihmisen kognitiivisiin prosesseihin eikä yksittäisiin tekoihin. Tällaisia imperfektiivisiä kognitioverbejä ovat esimerkiksi *tietää*, *ajatella*, *oppia*, *havaita* ja *muistaa*.

Tässä aineistossa useimmiten esiintyviä kognitioverbejä ovat *ajatella*, *tietää* ja *suhtautua*, jotka Pajunen (2001: 314) luokittelee ajatteluprosessia ja tiedollista tilaa ilmaiseviksi verbeiksi. Kognitioverbeillä rakennetaan tässä aineistossa lähes poikkeuksetta jotakin hyvin spesifiä ajatusmaailmaa. Kognitioverbejä käyttämällä konstruoidaan joukko, jonka ajatusmaailma on hyvin ihmiskeskeinen. Aineistossa esiintyvien verbien analyysin perusteella näyttäisi siltä, että monikon 1. persoonaa käytetään silloin, kun lukijaa pyritään herättelemään pohtimaan omia ajatusmallejaan ja suhtautumistaan toislaajisiin eläimiin.

Kognitioverbit ovat usein luonteeltaan imperfektiivisiä, jolloin niiden kuvaama toiminta on aspektiltaan rajaamatonta. Aspektiltaan rajattua toimintaa ilmaistaan puolestaan perfektiivisillä verbeillä, joiden yhteydessä monikon 1. persoonaa esiintyy hyvin harvoin. Poikkeuksena mainittakoon *Syötäväksi kasvatetut* -teoksen tapa

käyttää monikon 1. persoonaa lihansyöntiin liittyvän toiminnan yhteydessä. Molemmissa aineistoteoksissa perfektiiviset verbit ovat lähes poikkeuksetta kolmaspersoonaisia tai passiivimuotoisia. Tästä herääkin kysymys, miksi ajattelutavat ja käyttäytymismallit nähdään sellaisina, että niistä on tarpeen puhua monikon 1. persoonassa.

Esimerkissä 44 esiintyy prototyyppinen kognitioverbi *ajatella*, ja ajattelemisen aihe käy ilmi *että*-lauseesta.

44. Yleensä **ajattelemme**, että ihmisillä on itseisarvo, jolloin jokainen ihminen on arvokas yksilönä. (SK43)

Esimerkissä 44 *ajatella*-verbiä käytetään kuvaamaan tietynlaista ajattelutapaa: *että*-lause ilmaisee, että ihmisillä on itseisarvo. Virkkeessä konstruoidaan joukko, jonka jäsenet 'yleensä ajattelevat, että ihmisillä on itseisarvo'. Tällaista ajatusta voisi kuitenkin pitää yleisinhimillisenä, jolloin esimerkin 44 *yleensä*-ilmaus saa affektisen sävyn. Käyttämällä tällaista ilmausta konstruoidaan välttämättä myös joukko, jonka jäsenet eivät ajattele, että ihmisillä on itseisarvo. Esimerkiksi rasistisia ideologioita ihannoivat voisivat muodostaa tällaisen joukon. Katkelma herättääkin ajattelemaan, mikä *yleensä*-ilmauksen tehtävä voisi olla tässä yhteydessä; miksi halutaan erikseen konstruoida joukko, jonka jäsenet eivät ajattele ihmisillä olevan itseisarvoa? Omien havaintojeni perusteella eläinsuojeludiskurssille on ominaista rinnastaa spesismi eli lajisorto rasismiin kanssa. Kun tekstiin konstruoidaan tällainen mahdollisesti rasistista ideologiaa toteuttavien joukko, voisi sen tarkoituksena olla lukijan herättelemineen pohtimaan näiden kahden sorron muodon yhteneväisyyksiä ja tulla samalla ajatelleeksi omaa suhtautumistaan toislaajisiin eläimiin.

Imperfektiivisillä kognitioverbeillä voidaan ilmaista myös ihmisten suhtautumista johonkin. Esimerkissä 45 kyseessä on hyväksyvä suhtautuminen eläintarhoihin.

45. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että Hagelbeckin ihmisesityksiä puolustettiin hyvin samantapaisilla argumenteilla kuin oman aikamme eläintarhoja: esitykset tarjosivat mahdollisuuden nähdä kaukaisten seutujen ihmisiä "luonnollisissa" ympäristöissään, esitykset olivat "opettavaisia" ja niillä kerrottiin olevan tieteellistä merkitystä. Tämä kielii siitä, ettei pelkkä "hyvä tarkoitus" riitä selittämään, miksi eläimiä suljetaan eläintarhoihin ja miksi **hyväksymme** sen. (EY238)

Esimerkissä 45 konstruoidaan joukko, jotka hyväksyvät eläinten sulkemisen eläintarhoihin. Tässä yhteydessä *hyväksyä*-verbin merkitykseksi hahmottuu ihmisten tapa suhtautua tietyllä tavalla eläintarhoihin. Hagelbeckin ihmisesityksillä viitataan niin sanottuihin ihmiseläintarhoihin 1800-luvulla, joissa esiteltiin erilaisten alkuperäiskansojen jäseniä eläintarhamaisissa olosuhteissa. Esimerkin viimeisessä virkkeessä nykyaikaiset eläintarhat rinnastetaan ihmiseläintarhoihin. Monikon 1. persoonalla konstruoidaan joukko, jonka jäsenet hyväksyvät eläinten sulkemisen eläintarhoihin, mikä implikoi taas sitä, että tämä joukko hyväksyisi samalla myös ihmiseläintarhat.

Esimerkissä 46 'me'-joukolle rakennetaan ihmiskeskeistä maailmankuvaa kuvaamalla kuinka ihmislajille on luonnollista käyttää hyväkseen muihin lajeihin kuuluvia yksilöitä.

46. **Me omaksumme** ihmiskeskeisyyteen liittyviä normeja "luonnollisina": on luonnollista, että ihminen käyttää muita eläimiä jopa täysin toissijaisin perustein ja on luonnollista, ettei muilla eläimillä ole arvoa yksilöinä, itsessään. (EY290)

Esimerkkien analyysi osoittaa, että aineistoteksteissä 'me'-joukolle rakennetaan tietynlaista ajatusmaailmaa, johon kuuluu ajatus siitä, että ihminen on osa eläinkuntaa. Tämä käy ilmi esimerkiksi *toislajinen eläin* -ilmauksen käytöstä. Joukon toimintaa, jota ilmaistaan useimmiten imperfektiivisillä kognitioverbeillä, kuvataan taas sellaiseksi, joka on ristiriidassa edellä mainitun näkemyksen kanssa. Tästä ristiriidasta johtuen tekstiin syntyy syyllistävä sävy: ihmiset kyllä tietävät olevansa osa eläinkuntaa, mutta silti he kohtelevat toislajisia eläimiä huonosti.

5 Monikon 1. persoona ja modaalisuus

Tässä luvussa käsittelemme monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyviä modaalisia ilmauksia. Keskiöön tässä aineistossa nousevat episteeminen (luku 5.1) ja deonttinen (luku 5.2) modaalisuus.

5.1 Episteeminen modaalisuus

Tässä aineistossa monikon 1. persoonalle on tyypillistä esiintyä siis sellaisissa tekstinkohdissa, joissa ilmaistaan episteemistä modaalisuutta. Tällainen modaalitulkinta syntyy siitä, että monikon 1. persoona esiintyy lähes ainoastaan indikatiivimuotoisten verbien kanssa. Indikatiivi voidaan nähdä modaalisella asteikolla siten, että sillä voidaan ilmaista suurta episteemistä varmuutta tai deonttista velvoitetta (VISK § 1590).

Kuten luvussa 4.2 todetaan, esiintyy monikon 1. persoonaa huomattavan usein kognitioverbien yhteydessä, joista monilla voidaan ilmaista episteemistä varmuutta, kuten tietämistä ja uskoa. Toisin sanoen kognitioverbit ovat leksikaalinen keino ilmaista asiointiloihin kohdistuvia propositionaalisia asenteita ja tiedon laatua, kuten esimerkiksi uskomusta tai tietoa (Pajunen 2001: 313). Tässä aineistossa kognitioverbeillä ilmaistaan lähes ainoastaan varmaa tietoa: monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyvien kognitioverbien modus on lähes poikkeuksetta indikatiivi, jolla voidaan ilmaista suurta episteemistä varmuutta (VISK § 1590). Useimmin monikon 1. persoonan yhteydessä käytetty episteemistä varmuutta ilmaiseva kognitioverbi on *tietää*. *Tietää* on faktiivinen verbi: sen lausetäydennys esitetään paikkansa pitävänä (VISK, määritelmät: *faktiivinen verbi*). Ei-faktiivisia verbejä taas ovat sellaiset, joiden lausetäydennys ei esitä asian pitävän paikkansa. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi *luulla* ja *uskoa*. (VISK, määritelmät: *ei-faktiivinen verbi*).

Esimerkissä 47 episteeminen varmuus on hyvin korkea siksi, että katkelmassa käytetään indikatiivimuotoista *tietää*-verbiä ilman minkäänlaisia epävarmuutta ilmaisevia modaalisia ilmauksia.

47. **Tiedämme**, että nykyisen laajuinen eläinperäisten ruoka-aineiden tuottaminen on ympäristön ja siten niin ihmisen kuin eläintenkin kannalta tuhoisaa. **Tiedämme** myös, ettei eläinperäisten ruoka-aineiden tuottaminen auta maailman köyhiä. (EY93)

Esimerkissä 47 esitettyjen asioiden tietäminen ilmaistaan indikatiivilla totena, varmana tietona. 'Me'-joukon jäseniin liitetään ominaisuus, että he tietävät sekä sen, että eläinperäisen ruoan tuotanto on ympäristön kannalta tuhoisaa että eläinperäisen ruoan tuottaminen ei auta maailman köyhiä. Esimerkissä 47 eläinperäisten ruokien tuottamiseen liitetään negatiivisia ominaisuuksia, kuten se, että sen on ympäristön kannalta tuhoisaa. Tästä voidaan päätellä, että eläinperäisten ruoka-aineiden kuluttaminen nähdään tekstissä vääränlaisena toimintana. Arkitietoon nojaten suurin osa suomalaisista kuitenkin syö eläinperäistä ruokaa, jolloin on myös suuri todennäköisyys,

että tähän 'me'-joukkoon kuuluu tällaista ruokavaliota noudattavia yksilöitä. Kun esimerkissä 47 ilmaistujen väitteiden tietäminen ilmaistaan totena, implikoidaan, että vaikka kaikki 'me'-joukkoon kuuluvat tietävät eläinperäisten tuotteiden tuotannon tuhoisuudesta, he silti kuluttavat niitä.

Esimerkissä 48 episteemistä varmuutta ilmaistaan jälleen *tietää*-verbillä, mutta nyt tiedon varmuusastetta nostetaan *totta kai* -ilmauksella.

48. Sen [tappamisen] tiedetään tapahtuvan – **totta kai** me kaikki **tiedämme** sen tapahtuvan – mutta sitä ei nähdä sellaisenaan, sen luonnetta ei huomioida. Se sysätään kauas ja sen taustalla hämmöttävä raadollisuus desinfioidaan näkymättömäksi. (EY291)

Esimerkin 48 ensimmäisessä virkkeessä tietäminen esitetään passiivimuodossa, minkä jälkeen toisessa virkkeessä asia käsitteistetään monikon 1. persoonassa. Tämä vaihdos passiivista inklusiiviseen monikon 1. persoonaan näyttäisi toimivan ikään kuin lukijan huomion herättäjänä: 'totta kai sinä tiedät sen tapahtuvan'. Tätä tulkintaa vahvistaa edelleen ilmipantu pronominisubjekti *me*, joka käsitteistää joukon yksilöistä koostuvaksi: lukija nähdään yksilönä, jonka täytyy pohtia puheenalaista aihetta. Koska *tietää*-verbi on indikatiivimuotoinen eikä sen yhteydessä esiinny tiedon epävarmuutta ilmaisevia modaalaisia adverbeja tai partikkeleita, ei lukijalle anneta mahdollisuutta olla kuulumatta tähän 'me'-joukkoon.

Tässä aineistossa esiintyvät vahvaa episteemistä varmuutta ilmaisevat lauseet eivät välttämättä sisällä tiedon varmuutta ilmaisevia verbejä, vaan varmuusaste käy ilmi ainoastaan indikatiivimuotoisuudesta, kuten esimerkeissä 49 ja 50.

49. Sillä, mitä **syömme**, on vaikutus ympäristöömme, kanssaihmissiimme, muihin eläimiin ja **tietysti** meihin itseemme. (EY99)

Syömisen vaikutukset ympäristöön, kanssaihmissiin, muihin eläimiin ja omaan itseen ilmaistaan varmana ja totena. Esimerkissä 49 oletetaan, että lukija tietää syömistavoilla olevan vaikutusta omaan itseen: tämä ilmaistaan *tietysti*-partikkelilla. Muu informaatio tuodaan lukijalle uutena. Esimerkissä 49 esitetty väite pitää tämänhetkisen tieteellisen tutkimustiedon valossa paikkansa, minkä vuoksi onkin ymmärrettävää, että toiminta esitetään indikatiivimuodossa ilman minkäänlaisia epävarmuutta ilmaisevia kielellisiä aineksia. Nähdäkseni tällaisella argumentaatiolla pyritään vaikuttamaan universaaliyleisöön: esimerkin 49 väite olisi näin ollen yleistä tietoa, joka hyväksytään

laajasti yhteiskunnassa. Tällainen tieto ei kuitenkaan ole kaikkien saatavilla, eivätkä kaikki välttämättä usko väitteen paikkansapitävyyteen. Tällöin argumentaation yleisöksi hahmottuukin jonkinlainen tiedostavien kuluttajien erityisyleisö.

Esimerkissä 50 monikon 1. persoonaa käytetään vahvistamaan kirjoittajan omaa mielipidettä.

50. Mielestäni on selvää, etteivät delfinit ole delfinaariossa eläimiä tai luontoa varten. Ne ovat siellä meitä ihmisiä varten. Me haluamme, että eläimet ovat saatavilla, nähtävillä ja käytettävissä. (EY224)

Esimerkin 50 ensimmäisessä virkkeessä kirjoittaja ilmaisee kyseessä olevan hänen oma näkökantansa käyttämällä ilmausta *mielestäni*. Seuraavissa virkkeissä ei enää ole jälkiä kirjoittajan omasta mielipiteestä, vaan asiat esitetään 'me'-joukosta käsin. Nähdäkseni tässä on kyse siitä, että kirjoittaja ei halua ottaa ikään kuin "omiin nimiinsä" tällaisia väitteitä. Monikon 1. persoonaa käyttämällä hän voi jakaa vastuun myös muille oletettuun 'me'-joukkoon kuuluville. Oletettu joukko on siksi, että todellisuudessa tällaista joukkoa ei välttämättä edes ole olemassa, vaan kirjoittaja käyttää me-puhetta vakuuttaakseen yleisön.

Tässä luvussa käsitellyt esimerkit edustavat prototyypistä monikon 1. persoonan käyttöä tässä aineistossa: monikon 1. persoonaa esiintyy huomattavan paljon lauseissa, joissa ilmaistaan korkeaa episteemistä varmuutta. Nähdäkseni tämä kertoo siitä, että lukija pyritään vakuuttamaan faktoilla, vaikka monesti kyseessä on pikemminkin kirjoittajan oma näkökulma tai mielipide. Indikaatiivit ilmaisevat tässä aineistossa episteemisen varmuuden lisäksi myös vahvasti deonttista modaalisuutta: kun asia esitetään totena ja varmana, voidaan se huomattavasti velvoittavampana kuin sellaiset tapaukset, joissa deonttista modaalisuutta ilmaistaan esimerkiksi erilaisilla nesessiivirakenteilla tai muilla velvollisuutta ilmaisevilla modaalisilla aineksilla.

5.2 Deonttinen modaalisuus

Deonttinen modaalitulkinta syntyy esimerkiksi luvallisuutta ilmaisevilla verbeillä *voida* ja *saada* sekä velvoitetta ilmaisevilla nesessivisillä verbeillä ja rakenteilla (VISK § 1554). Tässä aineistossa monikon 1. persoonan yhteydessä deonttista modaalisuutta ilmaistaan harvoin, ja silloin kun sitä ilmaistaan, on kyseessä lähes aina muodollisesti velvollisuuden

osoittaminen. Lisäksi useat tässä aineistossa esiintyvät deonttisen modaalisuuden ilmaukset ovat tulkittavissa myös direktiiveiksi eli ohjaileviksi ilmauksiksi (VISK § 1670).

Velvollisuutta ilmaisevaa *on tehtävä* -tyyppistä nesessiivirakennetta esiintyy ainoastaan kahdessa virkkeessä, jotka nekin sijoittuvat tekstissä peräkkäin:

51. Kuten Jamieson toteaa, meidän **on rakennettava** uudelleen suhteemme muihin eläimiin. Jotta pystyisimme tähän, meidän **on unohdettava** eläinviihteen opetukset ja **kyseenalaistettava** sellaiset puhetavat, jotka esittävät eläimet välineinä: kassamagneetteina, huvituksina ja ihmisten leluina. (EY244)

Esimerkin 51 nesessiivirakenteet *on tehtävä* ja *on unohdettava* yhdessä monikon 1. persoonan kanssa on tulkittava direktiivisiksi. Ilmauksilla ohjeistetaan 'me'-joukkoa rakentamaan uudelleen suhteensa muihin eläimiin ja unohdettava sellaiset opetukset ja puhetavat, jotka esittävät eläimet välineinä. Tämän aineiston episteemisen modaalisuuden ilmauksiin verrattuna tällaiset direktiivit eivät näyttäyty pakottavina vaan pikemminkin lukijaa kannustavina: niissä ei kuvata 'me'-joukon vääränlaista toimintaa, vaan ohjeistetaan lukijaa, miten kannattaisi toimia. Vaikka esimerkin 51 nesessiivirakenteet prototyypillisesti ilmaisevat velvollisuutta, tässä aineistossa tällaiset ilmaukset näyttäytyvät nähdäkseni vähemmän käskevinä ja syyllistävinä kuin luvun 5.1 esimerkkien indikatiivimuotoiset lauseet. Esimerkin 51 ensimmäisessä virkkeessä nojataan auktoriteettiin ilmauksella *Kuten Jamieson toteaa*. Tällöin direktiivisyyttä voidaan ilmaista niin, että kirjoittaja siirtää vastuun pois itseltään.

Esimerkissä 52 esiintyy toisenlainen nesessiivirakenne *on syytä*:

52. Ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvien kysymysten ohella meidän **on syytä pohtia** uudelleen myös aluksellamme käytettyä kompensatiojärjestelmää. (EY97)

On syytä -nesessiivirakenne hahmottuu tässä yhteydessä esimerkin 51 tavoin pikemminkin lukijaa kannustavaksi ja suostuttelevaksi kuin velvollisuutta ilmaisevaksi. Tällainen tulkinta vaatii laajemman tekstikontekstin tarkastelua, ja koska edellisessä luvussa todetaan, että episteeminen varmuus toimii lukijaa vahvasti pakottavana, on deonttista modaalisuutta ilmaisevat direktiivit suhteessa huomattavasti vähemmän velvoittavia.

Myös esimerkin 53 konditionaalimuotoiset deonttisen modaalisuuden ilmaukset hahmottuvat direktiiveiksi.

53. Sen lisäksi, että me ihmiset aiheutamme ongelmia kanssamatkustajillemme eli muille elämänmuodoille, meidän **tulisi olla** huolestuneita myös oman lajimme hyvinvoinnista. Meidän **tulisi siis varmistaa**, että pysymme terveinä ja pystymme nauttimaan matkasta. Tekemiemme päätösten **tulisi lisätä** hyvinvointiamme vahingoittamatta alustamme. (EY97)

Esimerkin 53 ilmaukset *tulisi olla*, *tulisi varmistaa* ja *tulisi lisätä* ilmaisevat direktiivistä suositusta: näin kannattaisi toimia. Jälleen deonttisen modaalisuuden ilmaukset näyttäytyvät indikatiivimuotoisia episteemisen varmuuden ilmauksia vähemmän velvoittavina. Esimerkissä 53 ihmisten ja toislaajisten eläinten suhdetta kuvataan erilaisilla matkustamiseen liittyvillä metaforisilla ilmauksilla: muita eläimiä nimitetään *kanssamatkustajiksi*, elämä nähdään *matkana* ja *aluksella* viitataan maapalloon. Nähdäkseni tällaisten metaforien käyttö tässä yhteydessä toimii ikään kuin lieventämässä direktiivien velvoittavuutta: kun asioista ei puhuta niiden oikeilla nimillä, on aihetta koskevien velvoitteiden ja suositusten ilmaiseminen tällöin helpompaa.

Kun episteemisen ja deonttisen modaalisuuden ilmauksia katsotaan retoriikan näkökulmasta, voidaan todeta, että näillä ilmauksilla pyritään vaikuttamaan lukijaan tavalla tai toisella. Indikatiivimuotoisten, korkeaa episteemistä varmuutta ilmaisevien lauseiden käytön tehtäväksi muodostuu esittää konstruoidulle 'me'-joukolle syytöksiä, joihin lukijan tulee vastata. Deonttisen modaalisuuden ilmaukset puolestaan ikään kuin suostuttelevat lukijaa samanmieliseksi kirjoittajan kanssa. Asioiden esittäminen episteemisesti varmoina voidaan nähdä syyllistävän lukijaa voimakkaasti. Tässä aineistossa deonttisen modaalisuuden ilmaukset ilmaisevat muodollisesti velvollisuutta, mutta niiden merkitykseksi muodostuu kontekstissaan siis pikemminkin suostuttelu tai kehottaminen.

6 Monikon 1. persoona valintana

Monikon 1. persoona on vain yksi kaikista persoonailmauksista, jonka kautta erilaisia tilanteita on mahdollista käsitteistää. Tässä aineistossa sitä on valittu käyttää hyvin runsaasti.

Tähän mennessä olen pyrkinyt erittelemään mahdollisimman kattavasti monikon 1. persoonan erilaisia käyttöyhteyksiä ja merkityksiä eläinsuojelukirjallisuudessa. Tässä luvussa keskityn puolestaan siihen, miten monikon 1. persoona toimii yhdessä muiden persoonailmausten kanssa ja mikä on sen merkitys kussakin yhteydessä. Sivuan myös muiden persoonailmausten tehtäviä lyhyesti. Tähän aiheeseen perehdyn luvussa 6.1, ja luvussa 6.2 käsittelen monikon 1. persoonan muotojen ja geneerisen *ihmiset*-ilmauksen vaihtelua.

6.1 Monikon 1. persoona ja muut persoonailmaukset

Tässä luvussa analysoin kahta pidempää tekstikatkelmaa aineistostani ja analysoin, miten persoonailmaukset vaihtelevat tekstissä. Pyrin selvittämään, milloin monikon 1. persoona valitaan käyttää muiden persoonailmausten sijaan.

Esimerkki 54 on peräisin *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksesta, ja siinä käsitellään itsepetosta, joka liittyy siihen, kuinka ihmisten on vaikea nähdä mielihyvää tuottavien asioiden aiheuttamaa kärsimystä muille. Kysymys on siis siitä, että ihmiset esimerkiksi syövät eläinperäisiä tuotteita ja käyttävät toislaajaisia eläimiä muilla tavoin hyväkseen, mutta eivät pysty näkemään sitä kärsimystä, joka eläimille tästä toiminnasta aiheutuu.

54. Televisio tarjoaa harvoin kuvia siitä, mitä turkistarhoilla, sikatiloilla tai eläinkoelaboratorioissa tapahtuu, ja vain harva herää vastustamaan sitä ilmeistä kärsimystä, joka ympärillämme velloo.

Näin Weilin varoitukset käyvät toteen. Vastuun kysymys ei koskaan herää, sitä ei ole olemassa, ja yhteydet nousevat pölyisenä sumuna ilmaan. Eläin muuttuu esineeksi, joka on tarkoitettu hedonismiamme varten, käytettäväksi. Ihminen ei ole enää osa maailmaa, osa eläinkuntaa, vaan tuo maailma ja eläinkunta ovat olemassa vain, jotta hän voisi hyödyntää niitä.

Mutta emmekö me ole rationaalisia ja moraalisia eläimiä? Miten on mahdollista, että me kuljemme tiedottomuuden tilassa, koskaan tavoittamatta niitä ilmeisiä ristiriitoja, joita elämäämme ja tapaamme kohdella muita eläimiä sisältyy? (EY288)

Esimerkissä 54 konstruoidaan aluksi 'harvojen' joukko, joka vastustaa eläinten kärsimystä. Tästä kolmaspersoonaisesta ilmaisutavasta siirrytään monikon 1. persoonaan, joka näyttäisi tässä yhteydessä muistuttavan lukijaa, että tämä 'harvojen' joukko ei ole

sama kuin 'me'-joukko. *Vain harva* -ilmaus ja persoonapäätte *-mme* eivät viittaa samaan referenttiin.

Esimerkin toisessa kappaleessa *eläin* on patienttina, passiivisena osapuolena. Ihminen on se, joka on vastuussa eläimen muuttumisesta esineeksi. Tämä käy ilmi saman virkkeen possessiivimuodosta *hedonismiamme*; eläin muuttuu esineeksi, jotta 'me'-joukko voisi käyttää sitä oman nautintonsa tavoitteluun. Toisin sanoen lukijaan kohdistuu syytös 'sinä olet vastuussa eläinten muuttamisesta esineeksi'. Persoonamuotojen vaihtelu jatkuu seuraavassa virkkeessä äärimmäisen kiinnostavalla tavalla. Geneerisen *ihminen*-ilmauksen käyttö vie vastuuta pois lukijalta, ja yksikön 3. persoonan pronominia *hän* käyttämällä tämä ihminen näyttäytyy jonakin ulkopuolisena, jonka harjoittamasta toiminnasta lukija voi irtisanoutua. Kiinnostavaa on myös, että *ihminen* ja *hän* ovat yksikkömuotoisia, jolloin syntyy mielikuva, että tällainen toiminta olisi tyypillistä ihmislaajalle.

Esimerkki 55 on peräisin *Syötäväksi kasvatetuista*. Katkelma sijoittuu teoksen loppupuolelle, jossa kirjoittaja pohtii, miten voisi tehdä eettisempiä valintoja lihankulutuksen suhteen.

55. Onko meidän pakko syödä aina vain enemmän lihaa ja vaatia, että se ei saisi edes maksaa mitään? Pidän irvokkaana ajatusta, että eläinten pitäisi rypeä omassa sonnassaan ja elää kurjuudessa vain siksi, että kuluttaja säästäisi pari euroa. Jos vaatii halpaa lihaa, ummistaa silmänsä eläinten oloilta. Joulukinkkuni kotitila on osoitus siitä, että asiat voidaan tehdä toisin, jos tahtoa löytyy. Tuskin voisimme pitää yllä nykyistä lihankulutuksen tasoa, jos kaikki lihantuotantomme olisi kuten Perkkiön sikalassa. (SK334)

Esimerkin 55 ensimmäisessä virkkeessä esitetään kysymys 'me'-joukolle lihansyönnin pakollisuudesta. Samalla konstruoidaan joukko, joka haluaa syödä aina vain enemmän lihaa mutta ei maksaa siitä mitään. Kysymysmuotoisuus implikoi, että lihaa ei pitäisi syödä enempää eikä sen tulisi olla halpaa. Katkelman toisessa virkkeessä kirjoittaja ilmaisee, että ei hyväksy eläinten kasvattamista kurjuudessa. Arkitiedon valossa halvan lihan tuottaminen useimmiten vaatii eläinten pitämistä kurjuudessa, jolloin kirjoittaja näin ollen irtisanoutuu ensimmäisessä virkkeessä konstruoimastaan 'me'-joukosta. Monikon 1. persoonan tehtäväksi hahmottuu tässä yhteydessä luoda vastakkainasettelu kirjoittajan ja lukijan välille: kirjoittaja toimii oikein ja lukija väärin.

Katkelman toisessa virkkeessä konstruoidaan joukko 'kuluttajat', joka näyttäytyy samaviitteisenä ensimmäisen virkkeen 'me'-joukon kanssa. Tällainen

kategorisoinnin tapa edelleen vahvistaa kirjoittajan irtisanoutumista 'meistä'. Kolmannen virkkeen nollapersoonalauseilla eksplikoidaan kahden ensimmäisen virkkeen sanoma: halvan lihan tuottaminen vaatii eläinten pitämistä kurjuudessa. Nollapersoonan referentiksi hahmottuu lukija, jolloin nollapersoonalause näyttäytyy huomattavan syyllistävänä. Seuraavassa virkkeessä kirjoittaja kertoo ostamastaan joulukinkusta, jonka hän on ostanut Perkkiön tilalta. Kirjoittaja on ennen esimerkin 55 katkelmaa esitellyt tilaa ja todennut, että siellä eläimiä kohdellaan hyvin. Yksikön 1. persoonan käytöllä kirjoittaja kontrastoi itsensä 'halpaa lihaa vaativien kuluttajien' kanssa. Katkelman viimeisessä virkkeessä palataan monikon 1. persoonan käyttöön. 'me'-muotoisuudelle hahmottuu tässä yhteydessä tehtäväksi haastaa lukija toimimaan oikein, juuri niin kuin kirjoittaja on itse tehnyt.

6.2 Konstruoidun joukon nimeäminen: *me* vai *ihmiset*?

Monikon 1. persoona esiintyy aineistossani huomattavan usein lähekkäin geneerisen *ihmiset*-ilmauksen kanssa. Silloin tällöin käytetään myös yksikkömuotoista *ihminen*-ilmausta. Geneerisyydellä tarkoitetaan yleistystä, jolla viitataan kokonaiseen lajiin, tyyppiin tai luokkaan eikä mihinkään tiettyyn kontekstista ilmenevään tarkoitteeseen (VISK, määritelmät: *geneerisyys*). Tässä aineistossa useimmin käytetty geneerinen ilmaus on juurikin *ihmiset*. Aineiston analyysin perusteella monikon 1. persoonan muodot ja *ihminen*-ilmaukset ovat poikkeuksetta samaviitteisiä, jolloin niiden vaihtelun tutkiminen tekstissä on hyvin mielenkiintoista: miksi puheena oleva joukko käsitteistetään joskus 'ihmisiksi' ja joskus toiste taas 'meiksi'. Pyrkimyksenäni on tässä luvussa havainnollistaa näiden kahden erilaisen käsitteistämisen tavan tehtäviä tässä aineistossa.

Esimerkit 56–64 havainnollistavat prototyyppistä monikon 1. persoonan ja *ihmiset*-ilmauksen vaihtelua tässä aineistossa. Esimerkkejä yhdistää se, että jokaisessa *ihmiset*- tai *ihminen*-ilmaus esiintyy ennen monikon 1. persoonaa.

56. Nämä luokat kertovat eläinten ontologiasta eli **ihmisen** tavasta kuvata eläintä ja asemoida toislajiset olennot. Tällaiset ontologisen, kuvailevan taso lisäksi eläinsuhdetta määrittää epistemologia eli tapa tuottaa tietoa ja kuvauksia. Miten **me voimme** tietää, mitä on olla lehmä tai susi? (EY: 10)

Esimerkissä 56 monikon 1. persoonan korrelaatiksi hahmottuu ensimmäisen virkkeen *ihminen*. Tällaisesta käsitteistämisen tavasta herää kysymys, miksi koko katkelmaa ei ole kirjoitettu me-muodossa? Nähdäkseni *ihminen*-ilmauksen tehtävä tässä kontekstissa on jollakin tapaa herätellä lukijaa pohtimaan tekstin sanomaa, mutta ei vielä ottamaan kantaa, kun taas monikon 1. persoonan muodot jo vaativat lukijaa muodostamaan mielipiteen aiheesta. Tätä tulkintaa vahvistaa esimerkin viimeisen virkkeen kysymyslause.

Esimerkin 56 ensimmäisen virkkeen *ihminen* on skemaattinen suhteessa monikon 1. persoonaan. Vaikka kyseessä on yksi tarkasti rajattu eläinlaji, ei ilmauksen referenttiä voida silti osoittaa, sillä ihmislajin edustajat on tapana nähdä yksilöinä eikä massana toisin kuin moniin muihin lajeihin kuuluvat eläimet. Kolmannen virkkeen monikon 1. persoonan muodot ovat *ihminen*-ilmausta spesifisempiä: *me*-pronominin viittausalaan luetaan perinteisesti ilmauksen käyttäjä ja vähintään yksi muu henkilö, jolloin tekstin kirjoittaja pakostikin kuuluisi tähän 'me'-joukkoon, jolloin pronominin referentti on helpommin poimittavissa kuin geneerisen *ihminen*-ilmauksen. Näin ollen voidaan ajatella, että ihmislajiin viittaaminen *ihminen*-ilmauksella ainoastaan avaisi lukijalle paikan samastua tähän ryhmään, kun monikon 1. persoona taas käsitteistää tämän osaksi konstruoitua joukkoa.

57. Toislajiset eläimet ovat kaikkialla **ihmiseläimen** ympärillä. Parhaimmillaan läsnäolo tulee esille erilaisuudenkirjossa, jonka edessä **ihminen** voi tuntea hämmennystä, uteliaisuutta, kunnioitusta ja iloa. Tällöin ajatus siitä, että maailma ja yhteiskunta olisivat yksinään **ihmisen**, sekä tähän limittynyt narsistinen taipumus nähdä **ympärillämme** vain ihmisyyttä sekä ihmisyyteen liitettyä erinomaisuutta näyttäytyvät absurdeina ja korvautuvat elämänmuotojen rikkauden tunnistamisella. (EY8)

Esimerkin 57 ensimmäisessä virkkeessä alleviivataan ihmisen kuulumista eläinkuntaan käsittein *toislajiset eläimet* ja *ihmiseläin*. Tällöin *ihmiseläin* viittaa selvästi vain ja ainoastaan eläinlajiin ihminen. Tässä yhteydessä *ihmiseläin* on jälleen skemaattinen monikon 1. persoonaan nähden. Esimerkin 57 katkelma sijoittuu alkuperäisessä yhteydessään kappaleen alkuun, ja siksi tuntuisi järkevältä tulkita ensimmäistä virkettä seuraavien virkkeiden *ihminen*-viittaukset myös tällä tavoin. Toisessa virkkeessä esiintyvä modaali-ilmaus *voi tuntea* kuitenkin implikoi, että kysessä ei ole kaikille ihmislajiin kuuluville yhteinen toimintatapa, vaan vain yksi mahdollinen tapa toimia. Näin ollen toisen virkkeen *ihminen* hahmottuu pikemminkin yksilöksi, jolla on

mahdollisuus tehdä valintoja. Kun ihmislajiin kuuluvalle ihmiselle luetellaan mahdollisia toimintatapoja, enää ei liikuta yhtä yleisellä tasolla kuin esimerkin 57 ensimmäisessä virkkeessä. Toisin sanoen virkkeen spesifisyys lisääntyy ensimmäiseen virkkeeseen nähden. Kolmannessa virkkeessä näytettäisiin liikkuvan taas hieman skemaattisempaan suuntaan: *vain*-partikkeli kuuluu eksklusiivisiin fokuspartikkeleihin, joiden merkitys on 'ei muuta kuin' (VISK § 839), jolloin virkkeessä esiintyvä *ihminen* hahmottuu jälleen vain yhdeksi eläinlajiksi. Samassa virkkeessä esitetään kuitenkin väite, jonka mukaan ajatus maailman näkemisestä vain ihmisen omaisuutena on narsistinen ja ihmisyyteen liitetty erinomaisuus absurdia. Adjektiivit *narsistinen* ja *absurdi* herättävät usein negatiivisia mielle yhtymiä, jolloin kolmannen virkkeen *ihmisen* toiminta näyttäytyy esimerkin 56 tavoin jälleen vääränlaisena. Virkkeessä konstruoidaan tällainen väärintekevien ihmisten joukko, johon viitataan virkkeen kolmannessa lauseessa myös monikon 1. persoonalla, mikä kertoo siitä, että lukija kuuluu tähän väärintekevien joukkoon. Kolmannen virkkeen *ihminen*-ilmaus ja monikon 1. persoonan muoto hahmottuvat selvästi samaviitteisiksi, jolloin myös *ihminen*-ilmauksen spesifisyysaste kasvaa, koska se saa monikon 1. persoonan kautta uudenlaisia – tässä tapauksessa negatiivissävytteisiä – merkityksiä.

58. **Ihminen** saattaa kadottaa todellisuuden eläimellisen rikkauden, ja samalla toislaajiset eläimet altistuvat hallinnalle, joka toisinaan pahimmillaan, toisinaan taas rutiininomaisesti, voi johtaa vain kokemusten säröilyyn ja lopulta kärsimykseen. Onkin syytä keskittyä eläinten läsnäoloon ja kysyä, mitä ja miten **me** muista eläimistä **tiedämme**. (EY12–13)

Esimerkin 57 analyysissä kävi ilmi, että yksikkömuotoinen *ihminen* vaikuttaisi viittaavan vahvemmin ihminen-eläinlajiin eikä niinkään mihinkään rajatumpaan, tietyllä tavalla toimivaan ihmisryhmään. Esimerkissä 58 tällaista tulkintaa vahvistaa ensimmäisen virkkeen toisessa lauseessa esiintyvä *toislaajiset eläimet* eli 'eläimet, jotka ovat muuta lajia kuin ihminen'. Kuten esimerkissä 57, myös esimerkissä 58 esiintyvä modaali-ilmaus *saattaa* implikoi, että kyse olisikin jostakin tarkemmin rajatusta joukosta: sellaisesta joukosta, jonka jäsenet esimerkiksi hallitsevat toislaajisia eläimiä ja tämä hallinta voi johtaa eläinten kärsimykseen. On vaikea kuvitella, että tällainen toimintatapa olisi yhteinen kaikille ihmislajiin kuuluville, että se kuuluisi jotenkin automaattisesti ihmiseläimen olemukseen. Välittömän tekstikontekstin perusteella esimerkin 58 ensimmäisessä virkkeessä esiintyvä *ihminen*-ilmaus on tämän analyysin valossa tulkittava skemaattiseksi monikon 1. persoonaan nähden.

59. Ihmiset hellivät koiriaan ja käyttävät turkiksia, itkevät *Babe*-elokuvat nähdessään ja syövät pekonivoileipää, sanovat rakastavansa eläimiä ja ottavat silti päivästä toiseen osaa käytänteisiin, jotka kohtelevat noita eläimiä mielivaltaisesti, surutta, usein kärsimystä tuotten. Olemmeko sivuuttaneet meille niin vaikean tehtävän – tehtävän, jota Weil pitää yhtenä ihmiselämän kulmakivistä? Olemmeko tulleen kyvyttömiksi tunnistaa oman vastuumme? Me Yksilöinä, ja me yhteiskuntana? (EY286)

Esimerkissä 59 aloitetaan jälleen geneerisellä *ihmiset*-ilmauksella, kun kuvataan ristiriitaista toimintaa, jota ihmiset harjoittavat sanoessaan rakastavansa eläimiä ja samaan aikaan aiheuttavat toislajisille eläimille kärsimystä. Kaava on samanlainen kuin edellisissäkin esimerkeissä: ensin kuvataan ihmislajille tyypillistä toimintaa yleisellä tasolla, minkä jälkeen tällainen toiminta kohdennetaan lukijaan inklusiivisella monikon 1. persoonalla.

Esimerkkien analyysin perusteella näyttäisi siltä, että geneerisen *ihmiset*-ilmauksen tehtävä tässä aineistossa on avata lukijalle samastumispaikka, ja vasta monikon 1. persoona pakottaa tämän kuulumaan konstruoituun joukkoon. Tämä on kiinnostava retorinen keino, jonka avulla lukijaan voidaan liittää negatiivisia ominaisuuksia käyttämättä mitään lukijaan suoraan viittaavaa persoonailmausta.

7 Pohdintaa

Olen tässä tutkielmassa käsitellyt monikon 1. persoonan merkityksiä ja sen retorisia tehtäviä eläinsuojelukirjallisuudessa. Aluksi analysoin sitä, millaisia ryhmiä monikon 1. persoonalla konstruoidaan ja miten monikon 1. persoonan muotojen viittausalaa spesifioidaan tässä aineistossa. Lisäksi analysoin konstruoitujen joukkojen koostumusta: käsitteistetäänkö joukko kollektiiviksi vai yksilöistä koostuvaksi? Seuraavaksi siirryin tarkastelemaan monikon 1. persoonan muotojen semanttisia rooleja. Pohdin konstruoitujen joukkojen toimijuutta: nähdäänkö joukon jäsenet aktiivisina toimijoina vai passiivisina osapuolina? Tässä yhteydessä analysoin myös verbien merkityksiä eli lähinnä sitä, millaisten verbien yhteydessä monikon 1. persoonaa ylipäätään käytetään ja mikä merkitys juuri tietynlaisten verbien käytöllä on. Analysoin lyhyesti myös monikon 1. persoonan yhteydessä käytettävien verbien aspektia. Lopuksi tarkastelin monikon 1. persoonan yhteydessä esiintyvää modalisuutta ja sitä, miten monikon 1. persoonan

muodot vaihtelevat muiden persoonailmausten ja geneerisen *ihmiset*-kategorian kanssa tässä aineistossa.

Tässä aineistossa monikon 1. persoonalla konstruoitu joukko näyttäytyy lähinnä homogeenisenä kollektiivina. Tämä tulkinta syntyy pääasiassa siitä, että kun pronominisubjekti *me* jätetään lauseesta pois, hahmottuu joukko kollektiiviksi. Näin ollen ilmipantu pronominisubjekti *me* puolestaan ohjaa joukon koostumusta suuntaan, jossa joukon jäsenet nähdään yksilöinä. Konstruoitujen 'me'-joukkojen tulkintaa koostumukseltaan kollektiiviksi vahvistaa edelleen se, että monikon 1. persoonan yhteydessä käytettävät täsmenteet ovat luonteeltaan sellaisia, joilla viitataan johonkin geneeriseen joukkoon, kuten *ihmiset* tai *suomalaiset*. Lisäksi joukon koostumuksen tulkintaa ohjaavat erilaiset monikon 1. persoonan muotojen yhteydessä käytettävät kvanttoripronominit, jotka käsitteistävät konstruoidun joukon joko kollektiiviksi tai yksilöistä koostuvaksi. Tämän aineiston analyysissä käy kuitenkin ilmi, että kun tällaiset kvanttorit esiintyvät yhdessä *me*-pronomini kanssa, niiden koostumusta määrävän merkitys ikään kuin vähenee, sillä *me*-pronominilla on vahva taipumus hahmottaa joukkoja yksilöistä koostuvina heterogeenisinä joukkoina.

Monikon 1. persoonalla konstruoituihin joukkoihin liitetään aineistossa pääasiassa negatiivisia ominaisuuksia, jotka liittyvät joukon toimintatapohin tai ajatusmaailmaan. Yhdessä tällaisten negatiivisten kuvausten kanssa monikon 1. persoonan käyttö hahmottuu tässä aineistossa hyvin syyllistäväksi: 'me'-joukko toimii jatkuvasti väärin, mutta samaan aikaan lukijaa muistutetaan, että koska ihminen on osa eläinkuntaa, tulisi toislaisia eläimiä kohdella hyvin. Tämä käy ilmi esimerkiksi ilmauksista *toislaiset eläimet* ja *muut eläimet*, joita kumpaakin käytetään useaan otteeseen erityisesti *Eläimet yhteiskunnassa* -teoksessa. *Syötäväksi kasvatetuissa* tällaista käyttöä ei ole nähtävissä, mikä on sikäli loogista, että teoksen lähtökohtana on, että toislaisten eläinten kasvattaminen ihmisten ruoaksi on hyväksyttävää. Tekstissä eksplikoidaan useaan otteeseen, että 'me'-joukko tietää esimerkiksi sen, että eläinperäisen ruoan tuotanto on ympäristön kannalta tuhoisaa ja että toislaiset eläimet ovat tietoisia ja tuntevia yksilöitä. Silti tämä samainen 'me'-joukko käyttää eläimiä hyväkseen tuottaakseen itselleen mielihyvää. Tekstissä syntyvää syyllistävää sävyä lisää edelleen sen, että 'me' on lähes poikkeuksetta agentin roolissa eli aktiivisena toimijana. 'Me' siis aktiivisesti ja tietoisesti toimii väärin, vaikka tietää, miten oikeasti tulisi toimia.

Tässä aineistossa 'me'-joukon toimintaa kuvataan lähes yksinomaan indikatiivimuotoisilla verbeillä, jolloin puheenalaisen asian episteeminen varmuusaste

nousee hyvin korkeaksi; asiat esitetään tosina ja täysin varmoina. Monikon 1. persoonan yhteydessä käytettävät verbit liittyvät usein ihmisen kognitiivisiin toimintoihin, ja niillä rakennetaan 'me'-joukolla yhtenäistä maailmankuvaa: 'me'-joukkoon kuuluvat ajattelevat ja toimivat tietyllä tavalla. Monikon 1. persoonaa käyttämällä lukija ikään kuin pakotetaan jakamaan nämä konstruoituun joukkoon liitetyt ominaisuudet, ja koska ne ovat lähes poikkeuksetta luonteeltaan negatiivisia, syntyy tekstiin syyllistävä sävy.

Analyysin perusteella monikon 1. persoonan käytön keskeisin retorinen tehtävä on esittää syytöksiä lukijalle niin, että ei itse joutuisi vastuuseen syytösten esittämisestä. Kun syytökset esitetään 'me'-joukon suulla, siirtyy vastuu kirjoittajalta koko konstruoidulle joukolle. Me-puheella kirjoittaja saa ikään kuin 'me'-joukon tuen väitteilleen, vaikka tällaista joukkoa ei todellisuudessa edes olisi olemassa. Monikon 1. persoonan käytön voidaan katsoa olevan ikään kuin hyväksyttävä tapa esittää syytöksiä lukijalle. Näin siksi, että persoonamuodon käyttäjä kuuluu monikon 1. persoonalla konstruoituun joukkoon. Kun tekstissä kritisoidaan 'me'-joukon toimintaa, kritisoi kirjoittaja näennäisesti samalla myös itseään. Sillä on kuitenkin eroa, puhuuko ilmauksen käyttäjä (eli tässä yhteydessä kirjoittaja) 'meistä' vai 'meinä'. Kun kirjoittaja puhuu 'meistä', ei hän välttämättä identifioitu osaksi konstruoitua joukkoa, mutta puhuessaan 'meinä' puhuu hän omasta sisäryhmästään käsin (Pälli 2003: 95). Monikon 1. persoonan toiseksi retoriseksi tehtäväksi hahmottuu näin ollen myös jonkinlainen yhteishengen luominen: kirjoittaja haluaa osoittaa olevansa ikään kuin "samassa veneessä" lukijan kanssa. Tämä ei kuitenkaan poista sitä faktaa, että kirjoittajan lisäksi lukija kuuluu tähän monikon 1. persoonalla konstruoituun joukkoon. Vaikka kirjoittajan tarkoituksena olisikin ikään kuin lieventää syyllistävyuden astetta, ei lukijalle jätetä mahdollisuutta irtisanoutua tästä konstruoidusta joukosta.

Kun tekstin tavoitteena on tuottaa mahdollisimman hyviä argumentteja ja saada näin lukija muuttamaan toimintatapojaan, ei aggressiivista syyllistämistä katsota nähdäkseni kovin hedelmälliseksi keinoksi. Verrattaessa monikon 1. persoonan käyttöä esimerkiksi geneerisen *ihmiset*-ilmauksen tai impersonaalisten passiivin ja nollapersoonan käyttöön, on sen osallisuus syyllistävän sävyn syntymisessä suhteellisen korkea. Tässä yhteydessä kysymyksiä herättää erityisesti se, miksi monikon 1. persoonan muotoja ei ole käytetty läpi tekstin, vaan lähes ainoastaan imperfektiivistä, negatiivista toimintaa kuvaavien verbien yhteydessä? Tai miksi koko tekstiä ei ole kirjoitettu passiivimuodossa?

Molempien aineistoteosten ideaaliyleisöksi rakentuu tekstissä joukko ihmisiä, joiden ei oleteta paneutuneen keskusteluun eläinten oikeuksista. Erityisesti *Syötäväksi kasvatetuissa* yleisöksi hahmottuu lihaa syövä suomalainen, jota pyritään ohjaamaan eettisempien lihavalintojen pariin. *Eläimet yhteiskunnassa* taas hahmottaa yleisökseen pikemminkin lukijan, jolle esimerkiksi ajatus ihmisen kuulumisesta eläinkuntaan on tuttu, mutta tämä ei ehkä vielä toimi kuitenkaan riittävän eläinystävällisellä tavalla arjessaan. Tämä käy ilmi esimerkiksi ilmauksista *toislajiset eläimet* ja *muut eläimet*, joilla alleviivataan sitä, että ihminen todella on eläin muiden lajien joukossa. Tällaista sanastoa ei löydy *Syötäväksi kasvatetuista*, mikä on tietenkin loogista, sillä kyseisessä teoksessa eläinten hyödyntäminen ruuaksi hyväksytään.

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että tässä aineistossa argumentaation yleisöksi hahmottuu jonkinlainen erityisyleisö. Kuten jo tutkielman alussa mainittiin, on universaaliyleisön käsite ongelmallinen, koska kirjoittajalla täytyisi olla tietoa siitä, mikä on yleisesti hyväksyttyä yhteiskunnassa juuri argumentointihetkellä. Tässä aineistossa tekstiin rakennetaan vakuuttavuutta ilmaisemalla väitteitä indikaatiivilla totena. Kun nämä väitteet esitetään 'me'-joukosta käsin, voisi ajatella, että tällöin argumentaatio suunnattaisiin universaaliyleisölle, sillä esitetyt väitteet nähdään edustavan yhteiskunnan yhteisiä arvoja. Kuten olen analyysissäni todennut, vaikuttaa epätodennäköiseltä, että olisi olemassa jonkinlainen universaaliyleisö, joka hyväksyisi tämän aineiston esisopimukset, jolloin yleisöksi hahmottuu pakostikin erilaiset erityisyleisöt.

8 Lopuksi

Monikon 1. persoonasta tehdyn tutkimuksen vähäisen määrän vuoksi aiheessa riittää edelleen paljon tutkittavaa. Me-puheen retoristen tehtävien tutkimista voi laajentaa esimerkiksi muihin kiivasta yhteiskunnallista keskustelua herättäviin aiheisiin, kuten vaikkapa ympäristönsuojeluun. Tämän tutkielman havaintojen perusteella me-puheella on äärimmäisen suuri osuus tekstin argumentaatiossa, ja tästä syystä monikon 1. persoonan retoristen tehtävien selvittäminen laajemmin olisikin hyvin mielenkiintoista.

Mühlhäusler & Harré (1990) ovat tutkineet monikon 1. persoonaa englanninkielisistä teksteistä ja esittävät, että *we*-pronomiinilla on mahdollista viitata kaikkiin persoonajärjestelmän persooniin. Suomessa perusteellista tutkimusta aiheesta ei olla tehty, joten siinäkin riittäisi fennisteille työsarkaa.

Tämän tutkielman yksi keskeisimmistä havainnoista on, että ilmipantu *me*-subjektipronomini vaikuttaa huomattavan paljon konstruoidun ryhmän koostumukseen. Aiheesta ei vielä ole laajempaa tutkimusta, mutta tällaiselle olisi kyllä ehdottomasti tilaa. Erityisesti kirjoitettua kieltä olisi kiinnostavaa tutkia tästä näkökulmasta.

Myös eläinsuojelukirjallisuuden jatkuvasti kasvava määrä avaa tutkimusmahdollisuuksia esimerkiksi laajempaan persoonailmausten retoriseen analyysiin: miten lukija pyritään saamaan vakuutetuksi? Millaisia persoonailmauksia argumentaatiossa käytetään?

Lähteet

Aineistolähteet

AALTO, ELISA – KETO, SAMI (toim.) 2015: *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into Kustannus.

LAPPALAINEN, ELINA 2012: *Syötäväksi kasvatetut. Miten ruokasi eli elämänsä*. Jyväskylä: Atena.

Kirjallisuuslähteet

ANTTONEN, TARU & VORNANEN, JUKKA 2016: *Lihansyöjien maa – miksi suomalaisten ruokavalion on muututtava*. Helsinki: Into Kustannus.

BEHL, RIINA 2013: Tieteellisen ja yleistajuisen tekstin monikon ensimmäinen persoona. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais- ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

BILLIG, MICHAEL 1987: *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: University Press.

BOSCO, MANUELA 2016: *Vegemania*. Helsinki: Cozy Publishing.

BURKE, KENNETH 1950: *A Rhetoric of Motives*. Prentice-Hall.

DOWTY, DAVID 1991: Thematic proto-roles and argument selection. – *Language* 67 s.547–619.

ETELÄMÄKI, MARJA & HERLIN, ILONA 2015: Construing intersubjective "we" in Finnish. 14th International Pragmatics Conference.

HEIKKINEN, VESA – EERO VOUTILAINEN – PETRI LAUERMA – ULLA TIILILÄ & MIKKO LOUNELA (TOIM.) 2012: *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Koti-

maisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus.

HELASVUO, MARJA-LIISA 2008: Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja konteksti. – *Virittäjä* 112 s. 186–206.

HERLIN, ILONA 1998: *Suomen kun*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 712. Helsinki: SKS.

HURME, TUURE 2006: Kansalaiset! – Ryhmä ja ideologia presidenttien uudenvuodenpuheiden puheissa. Laadullinen ja määrällinen tutkimus. Pro gradu -tutkimus. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

INNANEN, ELINA 2011: *Viiden tähden vegaani. Herkkuruokaa kasviksista*. Vantaa: Moreeni.

———2014: *Vegaanin keittiössä – parempaa arkiruokaa kasviksista*. Helsinki: Readme.fi.

ISK = HAKULINEN, AULI – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA RIITTA KOIVISTO & IRHA ALHO 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.

JOKINEN, ARJA 1999: Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 126–159. Tampere: Vastapaino.

JUPPI, PIRITA 2004: ”Keitä me olemme? Mitä me haluamme?” *Eläinsuojeluliikemäärittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

KARHU, KAISA 2012: Lihan ja tuotantoeläimen muuttuvat merkitykset mainonnassa 1970–2010-luvuilla. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

KS = Kielitoimiston sanakirja. 2017. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 28.02.2017 [viitattu 10.04.2017].

LAITINEN, LEA 2008: Maamme – Meidän maa. *Virittäjä* 1/2008 s. 84–114.

LAITINEN, LEA & JÄÄSKELÄINEN, ANNI 2015: Intersubjective understanding between humans and animals as evidenced in grammar and lexicon. *Paper for the workshop on dynamic construal of intersubjectivities in grammar and interaction*. 14th International Pragmatics Conference.

LANGACKER, RONALD 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1: Theoretical prerequisites*. California: Stanford University Press.

———1999: *Grammar and conceptualization*. Cognitive Linguistics Research 14. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

——— 1991: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.

——— 2008: *Cognitive grammar. A Basic Introduction*. Oxford University Press.

LARJAVAARA, MATTI 1990: *Suomen deiksis*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

———2007: *Pragmasemantiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1077. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

MIKKONEN, INKA 2010: *"Olen sitä mieltä että..." Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylä Studies in Humanities 135. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

MÜHLHÄUSLER, PETER – HARRÉ, ROM 1990: *Pronouns and People: The Linguistic Construction on Social and Personal Identity*. Oxford: Basil Blackwell.

MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 926. Helsinki: SKS.

PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne: asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

PERELMAN, CHAÏM – OLBRECHTS-TYTECA, LUCIE 1971: *The New Rhetoric. A treatise on argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

PERELMAN, CHAÏM 1994 [1977]: *Retoriikan valtakunta [L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation]*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

PERELMAN CHAÏM & OLBRECHTS-TYTECA, LUCIE 1958: *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique*. Paris: Presses universitaires de France.

PLUTARKHOS 2004 [noin 100]: *Lihansyönnistä*. Suom. Tua Korhonen, Antti J. Niemi ja Pia Åberg. Helsinki: Summa.

PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 231. Tampere University Press.

ROMPPANEN, KATI 2015: Erimielisyys yleisönosastokirjoituksissa. Kirjoittajien suhtautumisen ja argumentaation tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

ROTHSTEIN, SUSAN 2001: What are Incremental Themes? –*ZAS Papers in Linguistics* 22 s.139–157.

SARAMÄKI, ANNA-MARIA 1993: Me eduskunnassa – kuuden poliitikon tapa käyttää monikon 1. persoonaa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

SAVOLA, KRISTIINA 2015: "Taide on muuttunut todellisuudeksi, ja katsoja kokee aina jotakin maailmaansa muuttavaa": Mentaaliverbien funktiot ja merkitykset kuvataidekriitikeissä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

SUMMA, HILKKA 1996: Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa* s. 51–83. Tampere: Vastapaino.

SUOJANEN, M. K. 1977: *Mikael Agricolan teosten indefiniittipronomit: totalitiivit*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SÄÄSKILAHTI, MINNA 2006: *Vapise, Kuningas Alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 70. Oulu: Oulun yliopisto.

TAKULA, MIA 2017: *Elämäni vegaanina – 14 ihmistä huipulla*. Helsinki: Into Kustannus.

TARVAINEN, NINA 2010: *ME SUOMALAISET. Monikon ensimmäinen persoona ryhmien konstruoinnin keinona poliitikkojen kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

TELKÄNRANTA, HELENA 2016: *Eläin ja ihminen. Mikä meitä yhdistää?* Helsinki: SKS.

TOULMIN, STEPHEN 1958: *The Uses of Argument*. Cambridge: University Press.

WERLICH, EGON 1976: *A text grammar of English*. Heidelberg: Quelle & Meyer.